

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

UNA VIOLÈNCIA OCULTA

ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES
TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES

SÍLVIA BOFILL POCH
NORMA VÉLIZ TORRESANO

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

UNA VIOLÈNCIA OCULTA

ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES
TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES

MAIG DE 2019

A la Saida i la Oumaima, amb l'esperança que s'acabi fent justícia

Agraïments

Asociación Mujeres Pa'lante

Asociación Mujeres Migrantes y Diversas

Anna Choy. Mossa d'esquadra ex-cap del Grup regional d'atenció a la víctima de Mossos d'Esquadra a Barcelona

Aurora Huerga, Anna Rojas, Alba Garcia i Carles Beltran. CCOO de Catalunya – Federació de construcció i serveis, Secretaria de la dona i Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE)

Pilar Rodríguez. Advocada penalista

Totes les dones migrades que han participat en l'estudi

Dipòsit legal: B 14748–2019

ISBN: 978-84-09-11814-4

UNA VIOLÈNCIA OCULTA

ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES
TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES

SÍLVIA BOFILL POCH
NORMA VÉLIZ TORRESANO

SUMARI

1	INTRODUCCIÓ	11
2	APUNTS METODOLÒGICS	15
3	L'ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES: UNA REALITAT OCULTA	19
4	L'ASSETJAMENT SEXUAL EN XIFRES: RESULTATS DE L'ENQUESTA	27
4.1	Perfil de les dones enquestades	28
4.2	Incidència i reconeixement de l'assetjament sexual	33
4.3	Reacció davant l'assetjament sexual	38
5	ELS CASOS D'ASSETJAMENT SEXUAL: NARRATIVES I EXPERIÈNCIES	47
5.1	El cas de l'Amina	47
5.2	El cas de la Magdalena	51
5.3	El cas de l'Ana	53
5.4	El cas de la Lourdes	55
5.5	El cas de la María	57

5.6	El cas de la Verónica	60
5.7	Els casos de la Jacinta; la Laila; i la Rosa María	62
5.8	El cas de la Farah	64
5.9	El cas de l'Uma	65
5.10	El cas de la Francisca	66
6	PATRONS, PERFILS I SITUACIONS EN L'ASSETJAMENT SEXUAL	71
6.1	Perfil de la persona assetjadora	71
6.2	Tipus i situacions d'assetjament	73
6.3	Efectes i conseqüències de l'assetjament sobre les víctimes	74
6.4	Factors que potencien o inhibeixen l'assetjament	76
6.5	Estratègies d'autodefensa, prevenció i apoderament davant l'assetjament	78
7	FACTORS QUE EXPLIQUEN I FAN SINGULAR L'ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES	81
8	CONCLUSIONS, A MODE DE RECOMANACIONS FINALS FONTS I REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	91
	ANNEX	101

**BECA
D'ESTUDIS
FEMINISTES
NATIVITAT
YARZA
2017**

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

La Beca d'Estudis Feministes Nativitat Yarza, convocada per la Fundació Josep Irla, té com a objecte els estudis sobre les dones, i pren el nom de Nativitat Yarza, la primera alcaldessa escollida democràticament de la història dels Països Catalans, com a homenatge a la generació republicana que va obrir nous camins cap a la igualtat.

La Beca Yarza, dotada amb 3.000 euros, s'atorga al millor projecte d'estudi inèdit en el camp de la recerca de les ciències socials sobre propostes per assolir la igualtat i l'exercici de la plena ciutadania de les dones.

El Jurat de la Beca Yarza 2017, format per Neus Torbisco –professora de filosofia del dret de la UPF–, Mireia Mata –directora general d'Igualtat de la Generalitat de Catalunya– i Tània Verge –professora de Ciència Política de la UPF– va decidir, per unanimitat, atorgar la beca al projecte «Una violència oculta: assetjament sexual en dones migrades treballadores de la llar i les cures», de Sílvia Bofill.

INTRODUCCIÓ

«L'assetjament sexual els passa a moltes dones. Però les dones no parlen, no ho denuncien, ho tenen amagat. El silenci de les dones amaga moltes coses. Per això cal parlar. I aquí és un espai segur. Per això volem que ens ho expliqueu. Mentre totes quedeu callades, això seguirà invisible. Però si tenim dones que ens expliquen la seva història, potser se sabrà que existeix. Qui sap, potser més endavant ja no serà un benefici per a tu, sinó per a totes».

Norma Véliz
Mujeres Pa'lante

Amb aquestes paraules, Norma Véliz, membre de l'associació Mujeres Pa'lante i coautora d'aquest estudi, explica a una dona marroquina que ha patit assetjament sexual a la feina per què és important que comparteixi la seva història. Això és justament el que ens hem proposat fer. Recollir històries d'assetjament sexual ocultes, silenciades. Ens hem proposat entendre què hi ha darrera d'aquest silenci, quina mena de processos s'hi amaguen, entenent que es tracta de processos de caràcter estructural, que van més enllà de l'experiència individual de cadascuna de les dones que el pateixen. Hem volgut identificar patrons que es repeteixen, per tal de mostrar l'assetjament com un problema social, de caràcter públic, malgrat es produeixi dins l'àmbit privat.

Amb aquest objectiu, hem recollit el testimoni de dones migrades treballadores de la llar que han patit assetjament sexual, reconegut o no. Convençudes que no es tracta d'un fet aïllat, hem situat l'assetjament dins l'experiència de vida d'aquestes dones, fortament marcada per la violència masclista en totes les seves expressions: laboral, dins la parella, domèstica, institucional. Lluny de ser un episodi aïllat, l'assetjament ha emergit com una expressió més d'aquesta violència. La condició migratòria, la precarietat i falta de regulació que caracteritza el treball de la llar i les cures –principal nínxol laboral de les dones migrades–, i la manca d'accés a la justícia, són factors que expliquen també l'assetjament sexual, l'expressió concreta que pren en el cas de les treballadores de la llar i les dificultats que sovint troben per fer-hi front.

Això no ha estat fàcil. Certament allò mateix que hem volgut combatre, el silenci de les dones, ha estat la dificultat major que ens hem trobat. Si bé, un nombre important de dones han volgut compartir amb nosaltres la seva història, moltes altres s'hi han negat, per por, per desconeixement, per vergonya o per desconfiança. Amb aquelles dones que sí han volgut participar, i des de metodologies participatives, hem reflexionat conjuntament sobre possibles estratègies de prevenció i autodefensa. L'objectiu final ha estat visibilitzar l'assetjament i mostrar la necessitat i conveniència d'elaborar un protocol de prevenció i abordatge de l'assetjament sexual en el treball de la llar, que empari els drets socials i laborals de les treballadores i les apoderi.

L'estudi que presentem té quatre parts. La primera aborda els marcs normatius de l'assetjament sexual i del treball de la llar i les cures. La segona part exposa l'anàlisi quantitativa, resultat de l'enquesta que s'ha dut a terme amb 80 dones. La tercera presenta dotze casos d'assetjament sexual recollits mitjançant entrevistes semi-dirigides en profunditat. I la quarta i darrera part identifica i analitza els patrons comuns dels casos presentats, perfils i situacions més habituals, efectes i conseqüències de l'assetjament sexual sobre les víctimes, factors que potencien i/o inhibeixen l'assetjament sexual en el treball de la llar i possibles estratègies de prevenció i autodefensa davant l'assetjament. També sistematitza els factors que expliquen i fan singular l'assetjament sexual en dones migrades treballadores de la llar.

Volem fer un agraïment especial a les dones que han participat en l'estudi, per a qui recordar i explicar aquests episodis ha resultat dolorós, traumàtic fins i tot. En alguns casos ha estat la primera vegada que n'han parlat amb algú. De vegades, ho han fet amb vergonya o por, però també amb valentia i amb l'esperança que el seu testimoni serveixi per alguna cosa.

2

APUNTS METODOLÒGICS

L'estudi que es presenta és fruit d'una recerca col·laborativa entre la Universitat de Barcelona i l'associació Mujeres Pa'lante. Aquesta associació, amb seu a Barcelona i l'Hospitalet de Llobregat, es dedica des de fa deu anys a l'acollida i assessorament jurídic, psicològic i sociolaboral de dones migrades. Anualment acull una mitjana de 600 dones de procedències diverses, fonamentalment d'Amèrica Llatina, però també del Marroc i altres països africans, asiàtics i de l'Europa de l'Est. És important esmentar que la proposta d'estudi neix de la constatació per part de l'associació, no només d'una elevada incidència de l'assetjament sexual entre les dones usuàries, si no també d'un silenciament majoritari.

L'estudi té una doble vessant, quantitativa i qualitativa.

En primer lloc s'ha fet una enquesta a 80 dones migrades contactades a través de les associacions Mujeres Pa'lante i Mujeres Migrantes Diversas. L'enquesta ens ha permès detectar i determinar la incidència i el tipus d'assetjament sexual produït en contextos laborals, així com el grau de reconeixement per part de les treballadores.

En segon lloc, i amb l'objectiu d'abordar la temàtica de manera qualitativa, s'han realitzat 12 entrevistes semi-dirigides en profunditat a dones que han declarat en l'enquesta haver estat objecte d'assetjament sexual en el treball i a la llar i les cures. Les entrevistes han tingut una durada d'entre una i dues hores i, sempre que les dones així ho han autoritzat, han estat enregistrades. Les entrevistes han permès aprofundir en l'experiència viscuda de l'assetjament, tant pel que fa al grau de reconeixement, com als efectes que ha tingut sobre la vida laboral i personal de les treballadores. També s'ha fet incidència en les respostes produïdes davant l'assetjament, així com en possibles estratègies de resistència i/o protecció davant del mateix. En tot moment, s'ha respectat l'anonimat i confidencialitat de les informants, raó per la qual s'han omès els seus noms reals i s'han obviat detalls que poguessin comprometre-les d'alguna manera.

En tercer lloc, i amb l'objectiu de clarificar el marc normatiu que regula l'assetjament sexual, s'han realitzat cinc entrevistes a agents socials i professionals: una advocada penalista; una mossos d'esquadra ex-cap del Grup d'atenció a la víctima de l'àrea policial de Barcelona; i tres membres de CCOO responsables de la Federació de construcció i serveis, de la secretaria de la dona i del Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE).

3

L'ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES: UNA REALITAT OCULTA

L'assetjament sexual en l'àmbit laboral és una de les manifestacions més patents de desigualtat real a la nostra societat. L'assetjament suposa la vulneració de diversos drets fonamentals: dret a la llibertat sexual, a la intimitat, a la dignitat, a la no-discriminació per raó de sexe, a la salut i a la seguretat en el treball, i a la integritat física i moral. La Llei Orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes argumenta a l'article 7.1 que: *«Sense perjudici del que estableixi el Codi Penal, als efectes d'aquesta Llei, constitueix assetjament sexual qualsevol comportament, verbal o físic, de naturalesa sexual que tingui el propòsit o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una persona, en particular quan es crea un entorn intimidatori, degradant i ofensiu».*

La Llei 5/2008, del dret a les dones a eradicar la violència masclista, en el seu article 5.3 inscriu l'assetjament sexual en el marc de la violència dins l'àmbit laboral. A diferència de l'assetjament psicològic en el treball, constitueix assetjament

sexual «*qualsevol comportament*» malgrat que aquest no s'hagi produït de manera reiterada ni sistemàtica. Dos dels elements clau que el defineixen són: a) el comportament no desitjat o no volgut per la persona que el rep, i b) el comportament de naturalesa sexual o amb connotacions sexuals. Aquí s'inclou un ventall de comportaments molt ampli –de caràcter verbal, no verbal i físic–, que abasta des d'accions aparentment innòcues –com fer comentaris o bromes sexuals– fins a accions manifestament greus que constitueixen per sí mateixes delictes penals –com l'assalt sexual, sancionat penalment com abús o agressió sexual. Tant la Llei Orgànica d'igualtat efectiva entre dones i homes 3/2007 –article 48 i disposició final sisena– com la Llei d'igualtat efectiva de dones i homes aprovada al Parlament el 2015 –a l'article 5– prescriuen que les administracions públiques han de promoure condicions de treball que evitin l'assetjament sexual i l'assetjament per raó de sexe i, alhora, arbitrar procediments específics per prevenir i per donar curs a les denúncies o reclamacions que puguin formular les persones que n'hagin estat objecte. En aquesta línia, les administracions han fet esforços per instar a les empreses a desenvolupar protocols per a la prevenció i l'abordatge de l'assetjament sexual.¹

Es tracta d'un fenomen social de múltiples dimensions, denunciat per distintes organitzacions i institucions internacionals, i constatat per investigacions que han evidenciat la seva existència, extensió i gravetat en l'àmbit laboral.² Si bé en els darrers anys, fruit d'una creixent conscienciació social i política, han aparegut alguns estudis a Catalunya i a l'Estat espanyol,³ són pocs els que adrecen específicament la problemàtica en l'àmbit del sector del treball de la llar i les cures, i principalment provenen d'entitats socials. Com a antecedent immediat comptem amb l'estudi elaborat el 2014 per l'associació Mujeres con Voz y Sortzen a Euskadi, titulat *Acoso sexual y mujeres migradas. Estudio cuantitativo sobre la percepción del acoso sexual por parte de mujeres migradas*, que alhora dona continuïtat a la investigació ja iniciada per la mateixa entitat sobre aquesta temàtica el 2011: *Agresiones sexuales, cómo se viven, cómo se entienden y cómo se atienden*. En aquest estudi s'assenyala que el 22% de les dones estrangeres que treballen en el treball de la llar

1 COMISSIÓ D'IGUALTAT I DELS TEMPS DEL TREBALL, Protocol per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual i per raó de sexe a l'empresa.

2 FRA, *Violencia de género contra las mujeres: una encuesta a escala de la UE*.

3 MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES, *Resumen del estudio sobre el Acoso sexual de la mujer en el trabajo*; INSTITUT DE LA DONA, *El acoso sexual de la mujer en el trabajo*; INSTITUTO DE LA MUJER, *El acoso sexual a las mujeres en el ámbito laboral*; CASAS, «Acoso sexual en el trabajo»; FUNDACIÓN ASPACIA, «Entre el miedo y la desprotección. Mujeres migrantes en situación irregular frente a la violencia sexual en España»; GIL (et al.), «Acoso sexual y acoso por razón de sexo: actuación de las administraciones públicas y las empresas»; SORTZEN, «Agresiones sexuales, cómo se viven, cómo se entienden y cómo se atienden»; SORTZEN, «Acoso sexual y mujeres migradas»; AIETI (et al.), *Derecho a una vida libre de violencias. Experiencias y resistencias desde las mujeres migrantes*.

a Euskadi afirmen haver patit assetjament sexual, i s'assenyala com a pràctiques habituals els tocaments, els acorralaments, les insinuacions amb caràcter sexual, la pressió per a realitzar actes sexuals sota amenaça d'acomiadament o l'assalt sexual. Per la seva banda, l'estudi titulat *Derecho a una vida libre de violencias* realitzat a Madrid per les associacions Asociación de Investigación y Especialización sobre Temas Latinoamericanos (AIETI), Servicio Doméstico Activo (SEDOAC) i Amalgama el 2017, constata que el 24% de les dones migrades treballadores de la llar entrevistades han patit assetjament sexual.

L'escassa atenció que l'assetjament sexual en el treball de la llar i les cures ha rebut en l'àmbit més institucional resulta sorprenent si atenem, no només les dades que aquests darrers estudis constaten, sinó també els factors de major incidència que la majoria d'informes sobre assetjament sexual assenyalen. Per exemple, l'estudi fet per l'Instituto de la Mujer el 2006, *El acoso sexual a las mujeres en el ámbito laboral: resumen de resultados*, constata que determinades condicions laborals, com ara els casos de contractes temporals, horaris nocturns o absència de contracte, propicien l'assetjament. També la *Guia sindical sobre violències masclistes a la feina*, realitzada el 2014 per la Secretaria de la Dona del sindicat CCOO, diu que les dones migrades i les dones subcontractades, amb contractes eventuais i temporals, pateixen una major vulnerabilitat davant l'assetjament. Altres informes també correlacionen la precarietat laboral amb la major incidència d'assetjament sexual i assenyalen la població migrada com un dels col·lectius més exposats a aquest fet.⁴

No és casualitat que les condicions que fan més propici l'assetjament en aquest sector són també les que més l'invisibilitzen. A diferència d'altres àmbits laborals, el treball de la llar i les cures es caracteritza per una falta crònica de regulació, alts índexs d'informalitat, forta precarietat i una elevada presència de dones migrades en situació administrativa irregular.⁵ Si bé les reformes legals recentment aprovades⁶ —com a conseqüència de les pressions exercides a nivell internacional i pels col·lectius socials—⁷ han suposat un

4 MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES, *Resumen del estudio sobre el Acoso sexual de la mujer en el trabajo*; UGT, «Informe sobre violencia de género. Incidencia en el ámbito laboral».

5 NOGUEIRA i ZALAKAIN, *La discriminación múltiple de las mujeres inmigrantes trabajadoras en servicios domésticos y de cuidado en la CA de Euskadi*; MARTÍNEZ-BUJÁN, «La reorganización de los cuidados familiares en un contexto de migración internacional».

6 CONGRÉS DIPUTATS, «Reial Decret 1620/2011 de 14 de novembre pel que es regula la relació laboral del caràcter especial del servei de la llar familiar». CONGRÉS DIPUTATS, «Reial Decret-Llei 29/2012 de 28 de desembre, de millora de la gestió i protecció social en el Sistema Especial per a Empleats de la llar». CONGRÉS DIPUTATS, «Llei 27/2011 de l'1 d'agost per l'actualització, adequació i modernització del sistema de Seguretat Social».

7 El 2011 s'aprova el Conveni 189 de la OIT sobre el treball decent per a les treballadores i treballadors de la llar, que entra en vigor el 2013. L'Estat espanyol encara no l'ha ratificat.

avenç en el reconeixement de drets –com ara la seva inclusió en el Règim General de la Seguretat Social en qualitat de Sistema Especial–, aquestes han estat del tot insuficients. Per una banda, continua considerant-se un treball «*especial*»: especial per desenvolupar-se dins del domicili i estar basat en una relació laboral altament personalitzada. Per una altra, no es reconeixen drets fonamentals com ara el dret a l'atur o a la negociació col·lectiva, s'exclou a les treballadores de les prestacions del Fons de Garantia Salarial (FOGASA) i es perpetuen figures discriminatòries com el «*desistiment*», que permet extingir la relació laboral per voluntat expressa del contractant sense haver de donar cap explicació a la treballadora. Els avenços no només han estat insuficients, sinó que no s'han generat els mecanismes efectius de control per al correcte compliment de les lleis i normatives ja aprovades. Això ha tingut com a conseqüència la perpetuació d'un elevat grau d'informalitat o treball no declarat, l'incompliment generalitzat de la normativa laboral per part de les persones ocupadores, la persistència de denúncies falses que amaguen el propòsit d'un acomiadament o les freqüents agressions sexuals patides per les treballadores. En general, les reformes legals s'han quedat curtes i mantenen elements estructurals causants de desigualtat i indefensió.⁸

Es tracta, per altra banda, d'un sector altament feminitzat, amb una forta presència de dones migrades. Actualment, es calcula que a Catalunya hi ha aproximadament 47.000 treballadores de la llar de nacionalitat estrangera, les quals representen poc més de la meitat del total de dones que es dediquen a aquesta activitat laboral. La diferència entre el nombre d'afiliades a la Seguretat Social –35.329– i el d'ocupades en el sector –47.262–, mostra, per altra banda, un percentatge d'irregularitat de més del 25%, vuit vegades el percentatge resultant en el total de l'ocupació de les dones estrangeres –3.0%.⁹ En la mesura que es tracta d'un àmbit majorment ocupat per dones, i atesa la manca de protecció i reconeixement de drets que caracteritza el sector, es pot considerar la llei que el regula com una forma de discriminació indirecta per raó de gènere. És el cas també de la Llei Orgànica d'Estrangeria de l'Estat espanyol, aprovada el 2000, que regula les condicions d'accés als drets de ciutadania per la via de l'accés al treball i exigeix un contracte per determinar l'existència de relació laboral. Tenint en compte la falta de regulació estructural del sector, i que en gran mesura és un dels pocs àmbits al qual poden accedir les dones migrades, aquesta llei també estaria discriminant indirectament per raó de gènere,¹⁰ atenent la caracterització del fenomen que en fan les

8 CONSELL MUNICIPAL D'IMMIGRACIÓ DE BARCELONA, «Propostes per a la dignificació i sensibilització en l'àmbit del treball de la llar i la cura de les persones».

9 CCOO, «Situació laboral de la població estrangera a Catalunya. Informe 2017. Treballadores de la llar estrangeres».

10 MESTRE, «Feminisme, dret i immigració: una crítica feminista al dret d'estrangeria».

lleis europees¹¹ i estatals, com per exemple la Llei Orgànica per a la igualtat efectiva entre homes i dones del 2007 on concretament a l'article 6 s'exposa: «*Discriminació directa i indirecta: (...) Es considera discriminació indirecta per raó de sexe la situació en què una disposició, criteri o pràctica aparentment neutra posa persones d'un sexe en desavantatge particular respecte a persones de l'altre sexe, llevat que aquesta disposició, criteri o pràctica es puguin justificar objectivament atenent a una finalitat legítima i que els mitjans per assolir aquesta finalitat siguin necessaris i adequats*».

Pel que fa a les mesures de prevenció i abordatge de l'assetjament sexual en aquest sector laboral específic, la falta de regulació referida, la manca de dret a la negociació col·lectiva i la pròpia naturalesa del vincle laboral, dificulten l'elaboració i aplicació de protocols de detecció, prevenció i actuació contra l'assetjament sexual. Si ja en entorns laborals més regulats –com ara l'empresarial– els sindicats constaten la dificultat d'aplicar els plans d'igualtat que marca la pròpia Llei d'igualtat i, dins d'aquests, els protocols per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual, la possibilitat d'incidir i actuar sobre el sector del treball de la llar i les cures es dificulta encara més. De fet, l'especificitat del sector, i especialment la manca de representació legal dels treballadors i treballadores, torna força inoperants els instruments de prevenció que han aparegut darrerament a Catalunya, entre ells el «*Protocol per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual i per raó de sexe a l'empresa*» elaborat per la Comissió d'Igualtat i del Temps de Treball del Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya el 2015. L'exigència d'una major protecció davant l'assetjament sexual ha estat una demanda persistent dels col·lectius de dones migrades organitzades a Catalunya.¹²

Així mateix, l'opacitat en termes d'incidència és absoluta. Els mateixos sindicats confirmen que no hi ha instruments efectius per detectar aquest tipus d'assetjament: saben que hi és, però tenen serioses dificultats per obtenir dades fiables d'incidència i afectació real. També els Mossos d'Esquadra constaten la manca de dades, atès el reduïdíssim nombre de denúncies interposades per aquest motiu. Per altra banda, la dificultat de prova en la via judicial, tant en la via penal –judicial– com laboral –administrativa–, fa que les víctimes no comptin amb la seguretat necessària per fer valdre els seus drets en la via jurisdiccional, i obliga les dones a demostrar que han estat víctimes. Les resolucions condemnatòries són escasses i les penes per als agressors en la via penal són molt baixes. La protecció penal només té lloc en casos molt greus i les

11 UNIÓ EUROPEA, Directiva 2006/54/CE del Parlament Europeu i del Consell de 5 de juliol de 2006.

12 CONSELL MUNICIPAL D'IMMIGRACIÓ DE BARCELONA, «Propostes per a la dignificació i sensibilització en l'àmbit del treball de la llar i la cura de les persones».

penes són només d'uns pocs mesos de presó —entre cinc i set— o bé una multa de sis a deu mesos. Si l'assetjador és un superior, la pena és de 5 a 7 mesos de presó o multa de deu a catorze mesos.¹³ En qualsevol cas, un cop cursada la denúncia, i independentment del seu recorregut judicial, la feina ja l'han perduda.¹⁴

La hipòtesi que sostenim en aquest estudi és que l'assetjament sexual a dones migrades treballadores de la llar i les cures és una de les formes de violència masclista més oculta i invisibilitzada a la nostra societat. Utilitzem aquí el concepte de violència masclista en sentit ampli, que inclou totes les formes de violència contra les dones, tal i com ha estat definida en l'àmbit internacional,¹⁵ o aproximant-nos al concepte ampli de violència masclista utilitzat per la llei catalana pel dret de les dones a eradicar la violència masclista, aprovada el 2008, en referir-se a la «*violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones...*». Aquesta violència estaria propiciada, en part, per un marc legal que indirectament empara la discriminació i les desprotegeix davant l'assetjament sexual, màxima expressió d'un abús de poder de naturalesa patriarcal dins l'àmbit laboral. Com tractarem de demostrar en els apartats següents, aquesta violència no pot ser explicada de manera aïllada, sinó que és expressió d'una situació d'explotació laboral i vulnerabilitat jurídica, econòmica i social.

13 UGT, «Informe sobre violencia de género. Incidencia en el ámbito laboral».

14 A diferència de la violència masclista dins la parella, que sí té una llei orgànica —Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere—, l'assetjament sexual es regeix únicament pel Codi Penal.

15 UNZUETA, «Género, discriminación y violencia contra las mujeres».

L'ASSETJAMENT SEXUAL EN XIFRES: RESULTATS DE L'ENQUESTA

Exposem en aquest apartat els resultats de l'enquesta que hem fet a una mostra de 80 dones migrades, la majoria membres de l'associació Mujeres Pa'lante, i en menor mesura de l'associació Mujeres Migrantes Diversas, amb seu a Barcelona. Això explica en bona mesura l'elevat nombre de dones llatinoamericanes participants en l'enquesta.

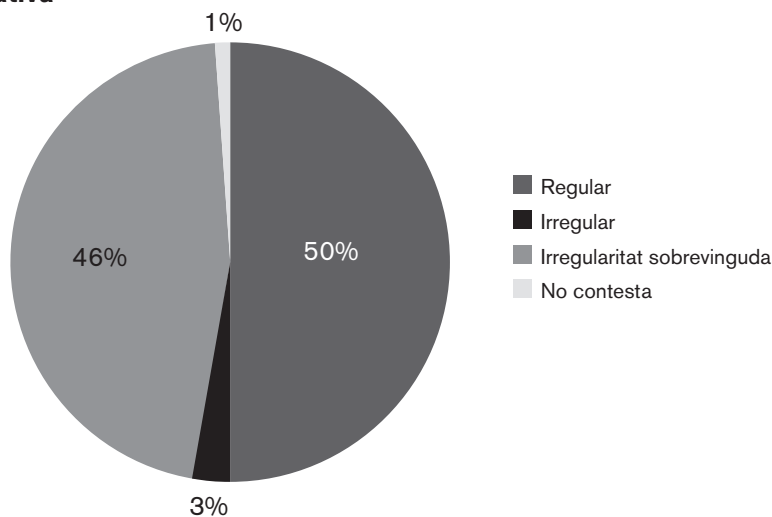
L'objectiu ha estat detectar i quantificar les situacions d'assetjament sexual viscudes en l'àmbit laboral i valorar el grau de reconeixement del mateix. Les dades han estat processades mitjançant full de càlcul. Les enquestes han estat omplertes amb l'ajut i acompanyament de les persones que les han fet. Ja en aquesta fase del projecte, i de manera molt significativa, hem detectat les dificultats que moltes dones tenen per identificar les situacions viscudes com assetjament i la confusió que sovint apareix entre els distints termes que habitualment fem servir per referir-nos i distingir les diferents formes de violència masclista. Allò que pot semblar obvi per a algú familiaritzat amb aquesta terminologia, no ho és tant per moltes d'aquestes dones.

4.1 Perfil de les dones enquestades

El 50% de les dones que han participat en l'enquesta està en situació administrativa irregular. La majoria, concretament un 91%, provenen d'Amèrica Llatina, majorment d'Hondures i Bolívia, Perú, El Salvador i Colòmbia. En menor mesura provenen de països d'Àfrica, d'Àsia i l'Europa de l'Est, com ara del Marroc, Nigèria, la Índia o Ucraïna. Cal destacar que la quarta part són dones joves, d'entre 18 i 25 anys, fet que indica que estan arribant cada vegada més dones joves, tal com es mostra en els gràfics 1, 2 i 3.

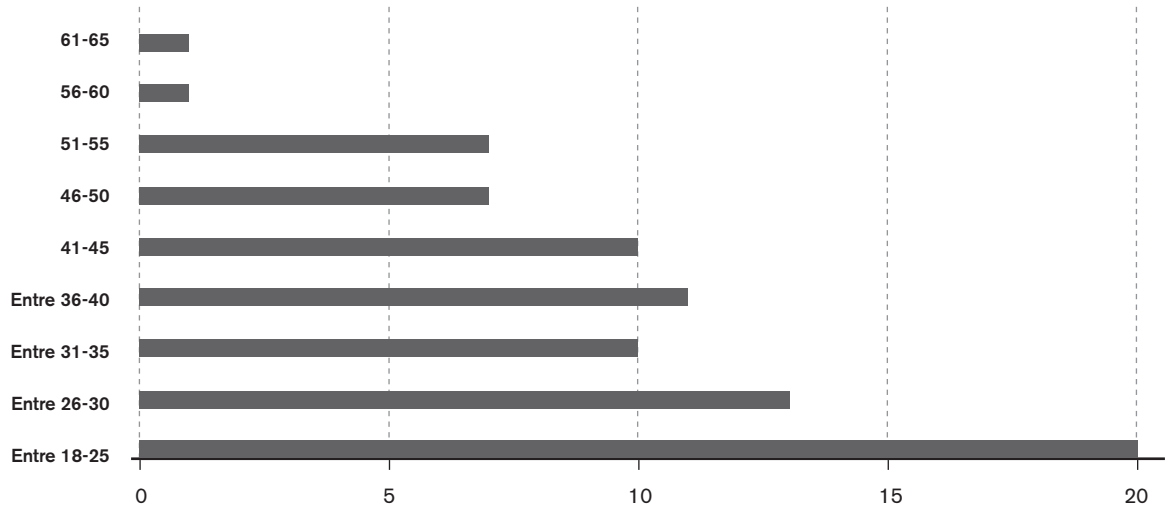
La seva arribada a Catalunya o a l'Estat espanyol va ser sobretot entre el 2000 i el 2005. A partir de llavors i fins el 2010 hi va haver un descens en l'entrada, una tendència que repunta el 2011 i fins a l'actualitat. Les dones que han arribat més recentment són hondurenyes, salvadorenques, veneçolanes, colombianes i peruanes. Les raons per les quals afirmen haver vingut són que *«al seu país no hi ha futur»*, *«no es pot viure per la inseguretat»* o *«la situació econòmica és molt dolenta»*. Escollir Catalunya com a destinació de vida segueix sent l'alternativa a continuar vivint als seus països. Dones d'Equador, República Dominicana, Argentina o l'Índia porten més de deu anys a Catalunya, la qual cosa reflecteix un altre moment de l'onada migratòria. Tanmateix, les raons per haver emigrat són les mateixes.

Gràfic 1. Situació administrativa

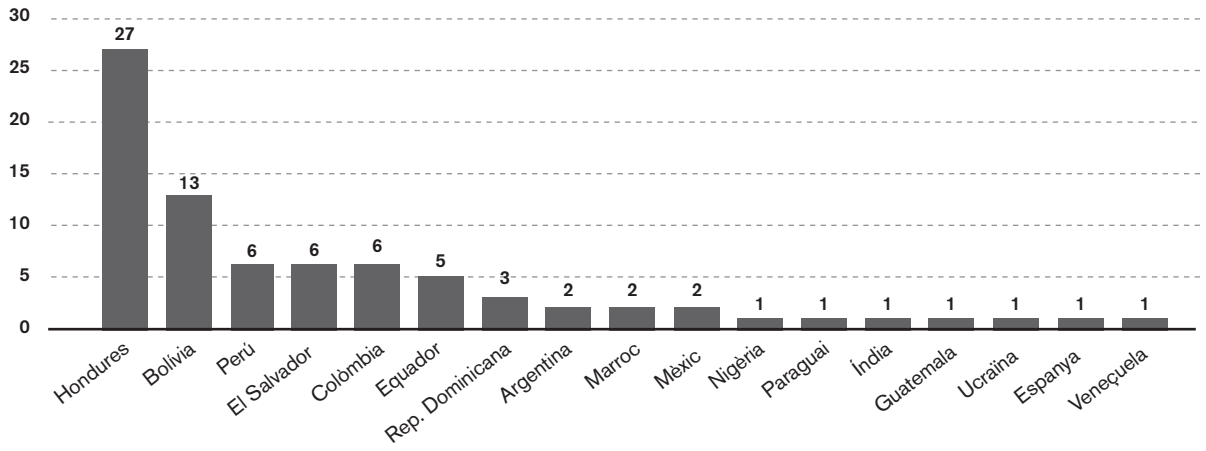
Font: Elaboració pròpia

Gràfic 2. Edat

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 3. Origen

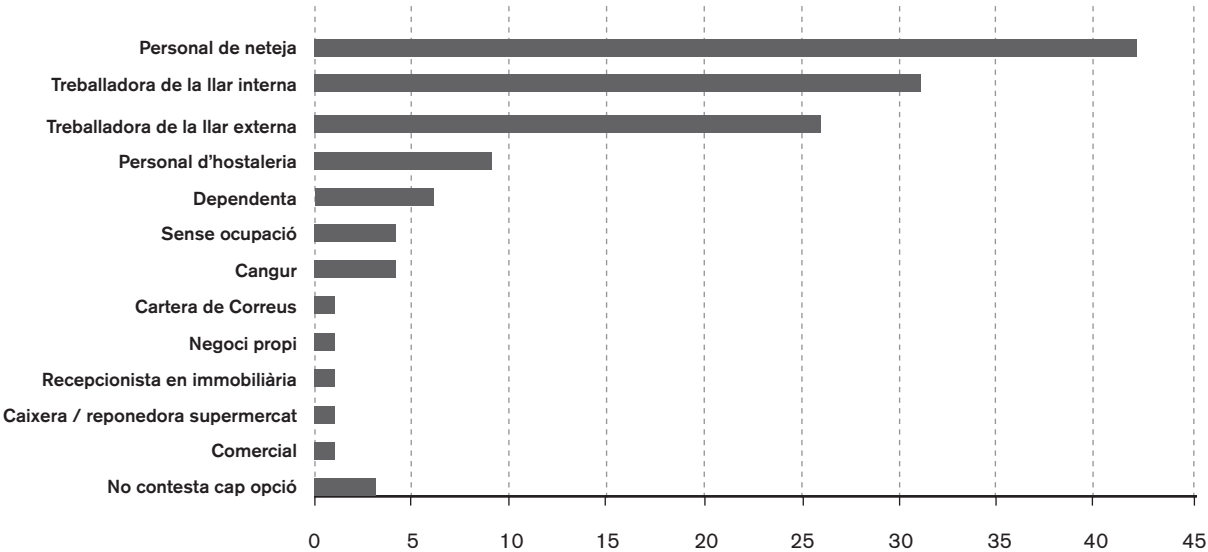

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa a llurs trajectòries laborals, el 71% ha treballat en el sector de la llar i les cures en règim intern o extern, és a dir, per hores, i el 52,5% ha treballat en la neteja –no especifiquen si en domicilis, escales, edificis, oficines o locals. L'11,2% ha treballat en la restauració, el 5% com a cangurs, el 7,5% com a dependents i l'1,2% com a caixeres de supermercat –gràfic 4.

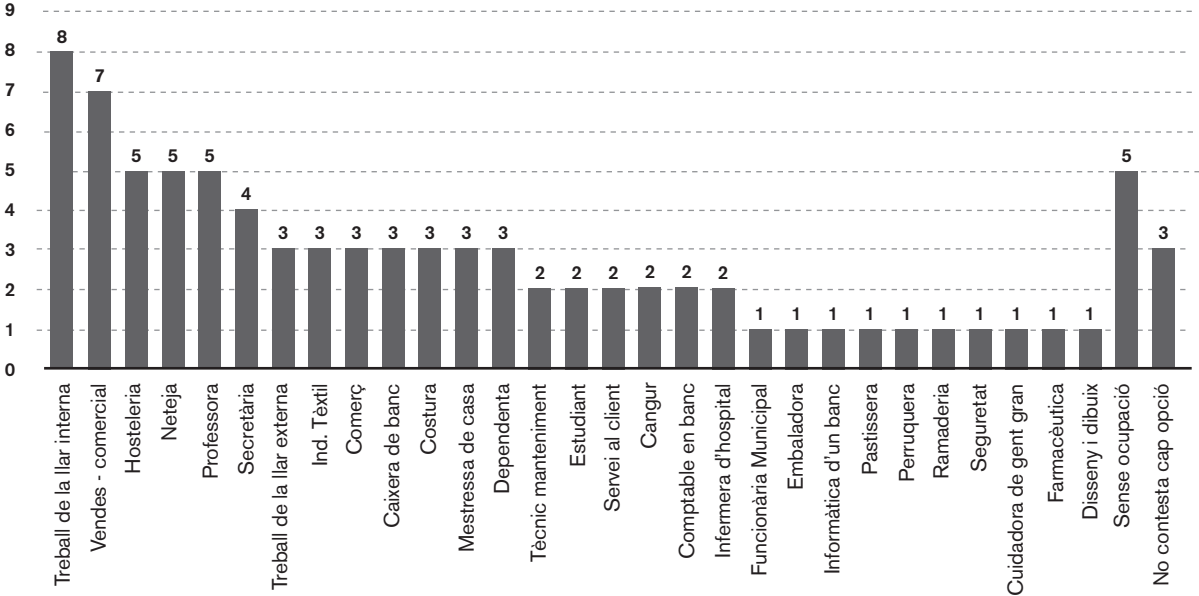
Tanmateix, als països d'origen, el ventall d'ocupacions s'amplia i es diversifica significativament. Únicament el 13,7% han treballat en el treball de la llar i el 6,2% en la neteja. La majoria desenvolupen feines que requereixen una major formació i qualificació professional. Contràriament al que podríem pensar, les dades corroboren la sobre-qualificació i mobilitat laboral descendent que pateixen aquestes dones al país de destí –gràfic 5.

Gràfic 4. Tipus de feina a Catalunya

Font: Elaboració pròpia

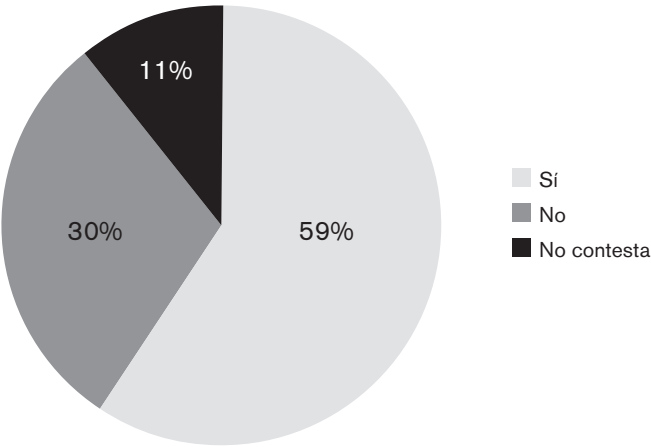
Gràfic 5. Tipus de feina al país d'origen

Font: Elaboració pròpia

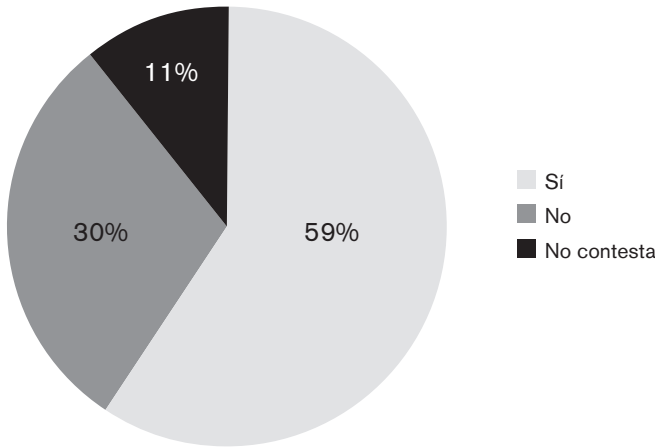
Pel que fa a la situació familiar, en el gràfic 6 es mostra que el 59% de les dones tenen fills i filles. D'aquestes, el 40% els tenen al país d'origen i esperen poder-los portar més endavant quan la seva situació millori. Les dones que estan en situació administrativa irregular, i que tenen els fills aquí, manifesten especials dificultats per conciliar vida laboral i familiar. També les dones que estan regularitzades i que tenen els fills amb elles expressen serioses dificultats per mantenir la feina i conciliar. Sovint han de contractar algú perquè porti o reculli els nens a l'escola; han de recórrer a alguna veïna o amiga perquè se'n faci càrrec, o fins i tot, els han hagut de portar a la feina amb elles. El 59% afirma que la seva família depèn dels diners que ella guanya per la seva subsistència –veure Gràfic 7.

Gràfic 6. Descendència

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 7. Dependència de la unitat familiar respecte la feina

Font: Elaboració pròpia

4.2 Incidència i reconeixement de l'assetjament sexual

El 41% de les dones afirma haver estat objecte de grolleries –insinuacions, proposicions o comentaris de caràcter sexual; el 28% haver estat objecte de tocaments o d'apropaments excessius –tocaments, fregaments, pessics; el 10% haver rebut demandes de relacions sexuals, sota pressió o no; i el 10% afirma que han abusat sexualment d'elles. Sovint les dones que afirmen haver estat víctimes d'assetjament, reconeixen haver-ne estat de més d'una forma o situació, unes xifres que queden recollides a la taula 1 i als gràfics 8-12.¹⁶

Altres situacions que les dones han assenyalat com abusives, malgrat no aparèixer explícitament a l'enquesta, són: haver rebut missatges per telèfon amb caràcter sexual, haver estat objecte d'exhibicionisme i haver rebut propostes de matrimoni, sota pressió o no.

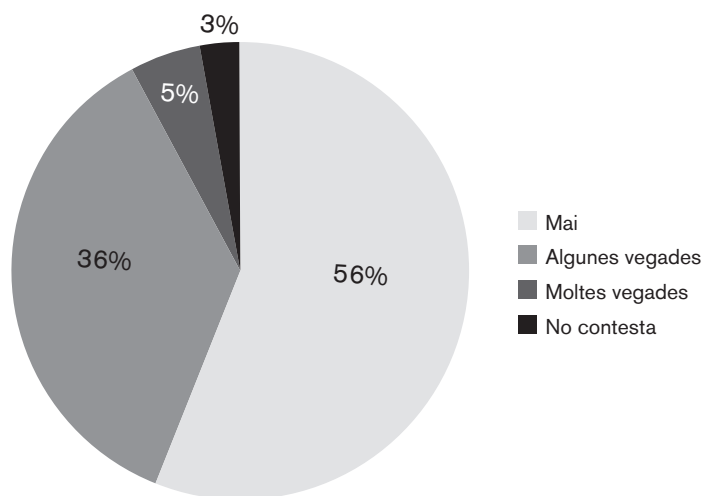
Taula 1. Tipologia de situacions d'assetjament sexual al lloc de treball (n/%)

Situacions	Mai	Algunes vegades	Moltes vegades	No contesta
Et diuen grolleries (insinuacions, proposicions o comentaris de caràcter sexual)	45 56,3%	29 36,3%	4 5%	2 2,5%
T'han tocat o s'han aproximat massa intimidant-te (tocaments, fregaments, pessics)	57 71,25%	20 25%	2 2,5%	1 1,25%
Alguna persona del teu treball ha tingut conductes de tipus sexual	64 80%	11 13,75%	0 0%	5 6,25%
T'han demanat directament tenir relacions o pràctiques sexuals (sota pressió o no)	62 77,5%	7 8,75%	0 0%	1 1,25%
Han abusat de tu sexualment	71 88,75%	8 10%	0 0%	1 1,25%

Font: Elaboració pròpia

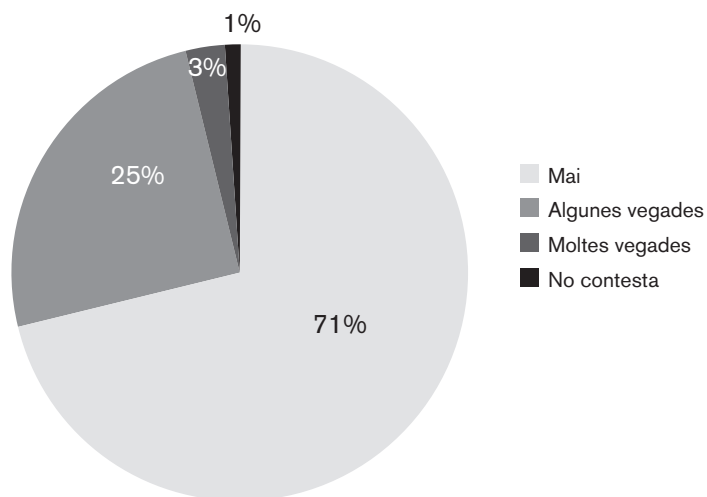
16 Aquestes dades s'aproximen a les obtingudes per altres sectors laborals com l'atenció domiciliària. D'acord amb una enquesta feta per l'Agrupació d'atenció domiciliària de CCOO el 2016, haurien patit assetjament sexual al voltant del 30% de les treballadores. Podeu veure: PÉREZ, «L'assetjament sexual a la feina amb prou feines aflora a Catalunya: només 19 denúncies aquest any».

Gràfic 8. S'ha sentit verbalment vexada

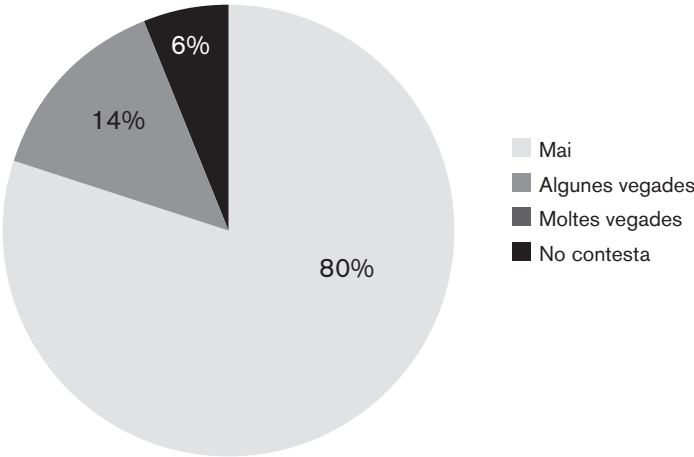
Font: Elaboració pròpia

Gràfic 9. Ha sofert tocaments o aproximacions físiques no desitjades

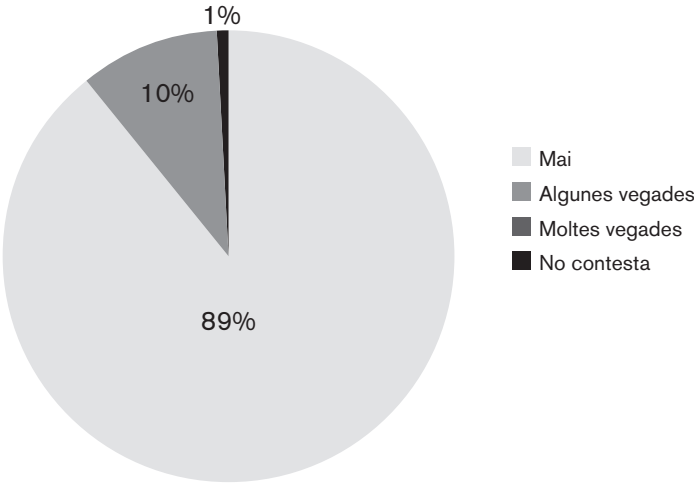
Font: Elaboració pròpia

Gràfic 10. Ha sofert conductes de tipus sexual per part de persones de la feina

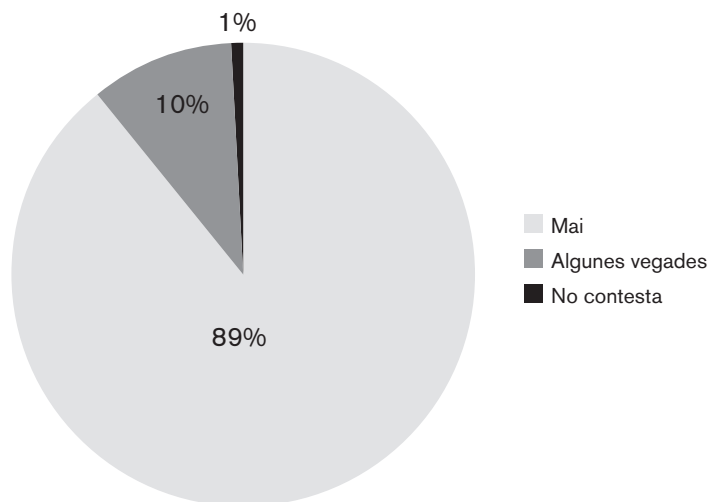
Font: Elaboració pròpia

Gràfic 11. Ha rebut, de forma directa, proposicions sexuals a l'entorn laboral

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 12. Ha sofert abusos sexuals

Font: Elaboració pròpia

Les dades mostren també una distància entre l'assetjament tècnic i l'assetjament declarat. El primer fa referència a dones que malgrat han viscut situacions tècnicament considerades com d'assetjament, no es consideren víctimes d'assetjament. El segon es refereix a dones que sí reconeixen les situacions viscudes com d'assetjament i, per tant, s'hi reconeixen com a víctimes.¹⁷

En el gràfic 10, el 80% de les dones respon negativament a la pregunta sobre si alguna persona del seu entorn laboral ha tingut conductes de tipus sexual cap a elles. Aquesta resposta contrasta amb els índexs d'incidència exposats, sobretot tenint en compte que moltes de les dones que ho afirmen, diuen haver estat objecte elles mateixes de tocaments, carícies, pessics i acostaments excessius i intimidatoris.

En aquesta mateixa línia, no totes les situacions són igualment reconegudes com assetjament, amb una tendència a normalitzar pràctiques com ara que et diguin grolleries o els tocaments i acostaments excessius: el 51% de les dones no reconeixen aquestes pràctiques –les situacions 1 i 2– com assetjament sexual.

¹⁷ Font: Instituto de la Mujer (2006).

Només el 24% reconeix les cinc situacions plantejades com d'abús sexual. Sorprenentment, un 12% només reconeix les situacions 1 i 2, cosa que fa pensar en la confusió i les dificultats que sovint aquestes dones tenen per identificar l'abús sexual –veure taula 2. Això ens permet constatar que sovint les mateixes dones que pateixen assetjament no el reconeixen com a tal, i a plantejar-nos el perquè d'aquesta normalització de la violència masclista.

Taula 2. Reconeixement d'algunes de les situacions anteriors com assetjament sexual ¹⁸

Opcions	Respostes
Totes	19
Cap	1
Només 1 i 2	10
Només 3, 4 i 5	41
No contesta cap opció	9

Font: Elaboració pròpia

¹⁸ Situacions de la Taula 1 sobre la tipologia d'assetjament sexual patides en el lloc de treball. 1. Et diuen grolleries –insinuacions, proposicions o comentaris de caràcter sexual; 2. T'han tocat o s'han aproximat massa intimidant-te –tocaments, fregaments, pessics; 3. Alguna persona del teu treball ha tingut conductes de tipus sexual; 4. T'han demanat directament tenir relacions o pràctiques sexuals –sota pressió o no; i 5. Han abusat de tu sexualment.

4.3 Reacció davant l'assetjament sexual

Pel que fa a les reaccions que les dones han tingut davant situacions d'assetjament sexual tècnic o declarat, únicament 18 dones ho han explicat a algú, generalment als fills o familiars de la persona que cuiden –en règim d'interna o externa–, amb reaccions diferents per part d'aquests. Cinc han demanat ajuda –a alguna entitat– i únicament quatre ho han denunciat a la policia –veure taula 3 i gràfic 13. Dues d'aquestes dones estan pendents de judici.

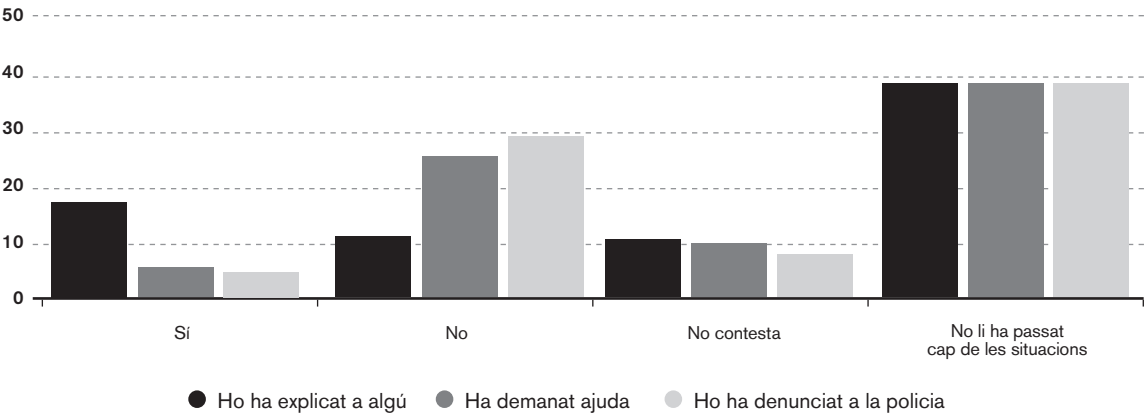
Cal subratllar que el 9% de les dones que han patit una situació d'assetjament afirmen haver rebut amenaces i coaccions per part de la persona que les ha assetjat, cosa que explicaria, en part, el seu silenciament, com demostra el gràfic 14. El silenci va de la mà de la por i òbviamment de la impunitat.

Taula 3. Forma de reacció davant de l'assetjament (n/%)

Opcions	Sí	No	No contesta	No li ha passat cap de les situacions
Ho ha explicat a algú	18 22,5%	12 15%	11 13,75%	39 48,75%
Ha demanat ajuda	5 6,25%	26 32,5%	10 12,5%	39 48,75%
Ho ha denunciat a la policia	4 5%	29 36,25%	8 10%	39 48,75%

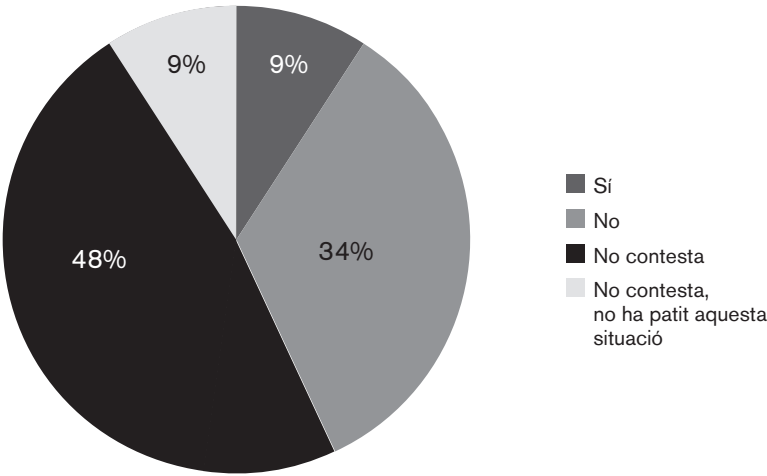
Font: Elaboració pròpia

Gràfic 13. Reacció davant de l'assetjament sexual

Font: Elaboració pròpia

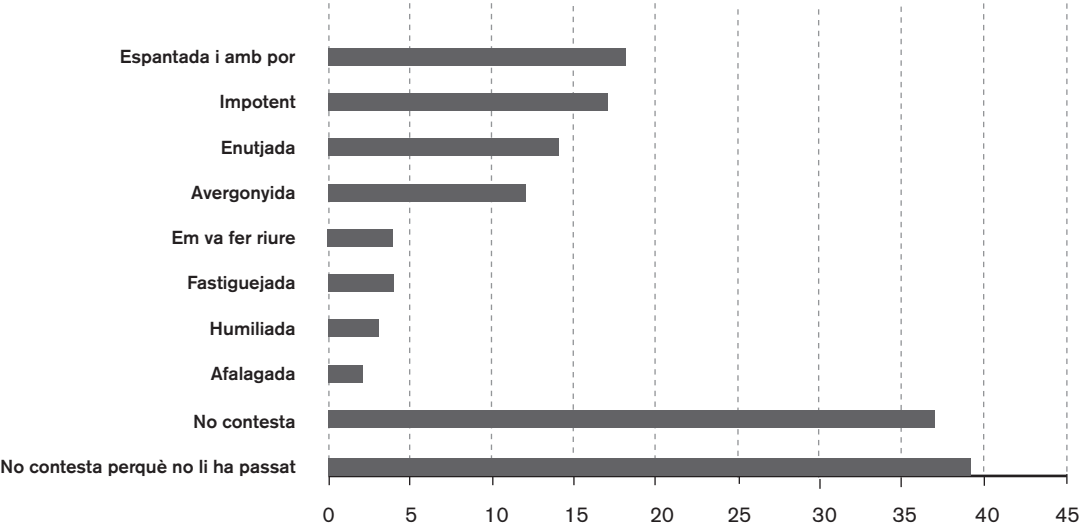
Gràfic 14. Amenaces rebudes

Font: Elaboració pròpia

Gairebé totes les dones que han travessat una situació d'assetjament se senten o s'han sentit espantades –han tingut por–, impotents, enutjades o avergonyides. En menor mesura afirmen haver sentit fàstic i humiliació. Algunes d'elles els va fer riure i, fins i tot, alguna es va sentir afalagada.

Gràfic 15. Sensacions de la víctima davant de l'assetjament sexual

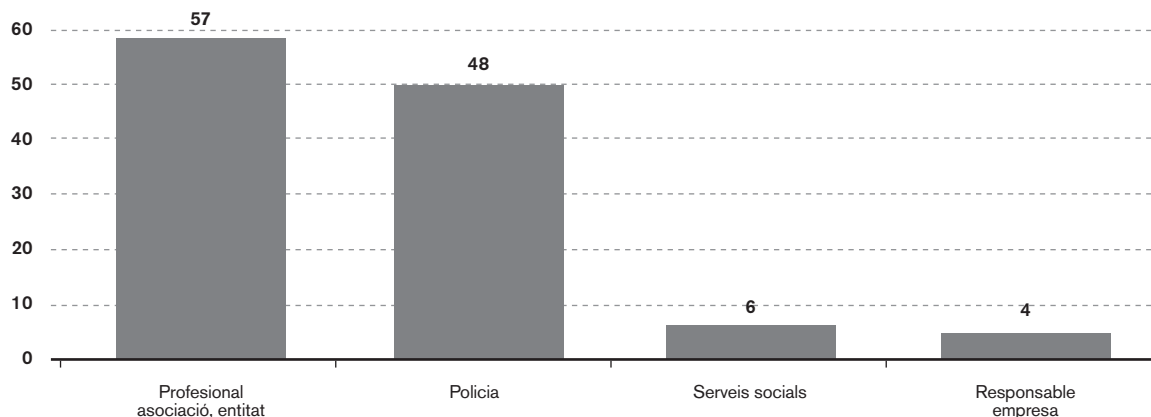

Font: Elaboració pròpia

Si bé el nombre de dones que han reaccionat davant l'assetjament –ja sigui explicant-ho a algú, demanant ajuda a alguna entitat o professional, o acudint a la policia– és relativament baix, tal com es mostra a la taula 3 i al gràfic 13, el nombre de dones que, en cas de produir-se una hipotètica situació d'assetjament, estarien disposades a acudir a un professional –psicòleg, treballador social, educador–, associació o entitat o a la policia és molt elevat. En menor mesura acudirien a Serveis Socials o al responsable de l'empresa –veure gràfic 16. Tanmateix, 39 dones afirmen que no sabrien on anar a

demanar ajuda, explicar o denunciar el que els està passant. És a dir, estan disposades a demanar ajut, però no saben ni on ni com fer-ho.

Gràfic 16. Persona o institució on es demana ajuda en cas d'assetjament sexual

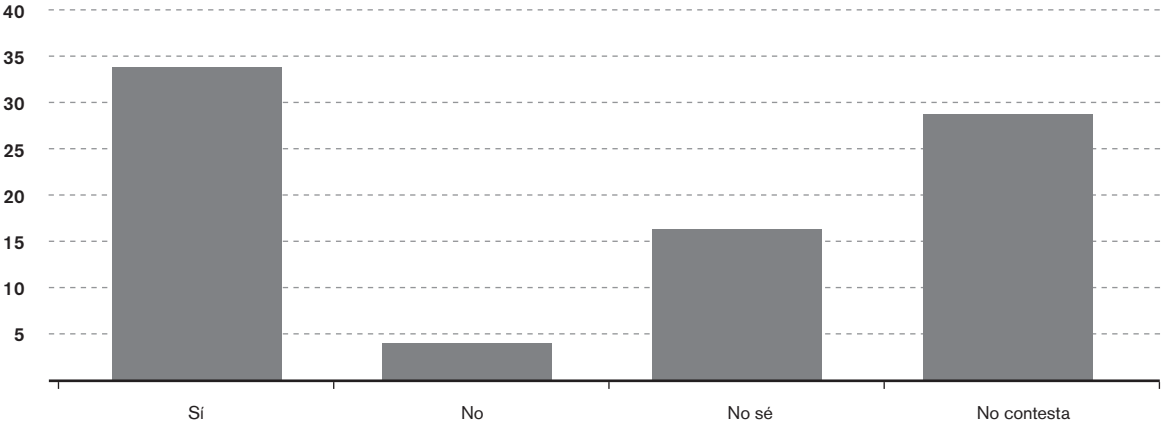

Font: Elaboració pròpia

Les dones que es mostren disposades a denunciar l'assetjament, afirmen que ho farien un cop superada la por, coneixent els seus drets i sempre i quan això no els portés conseqüències negatives per a elles o pel seu entorn. Afirmen que ho farien: «*per fer justícia*» i «*per defensar els seus drets*», «*per evitar que segueixin passant coses d'aquestes*» i «*evitar que quedin en la impunitat*», «*per marcar precedents i que serveixi per les que vénen darrera*», «*perquè mereixem respecte*» i «*per castigar els culpables*».

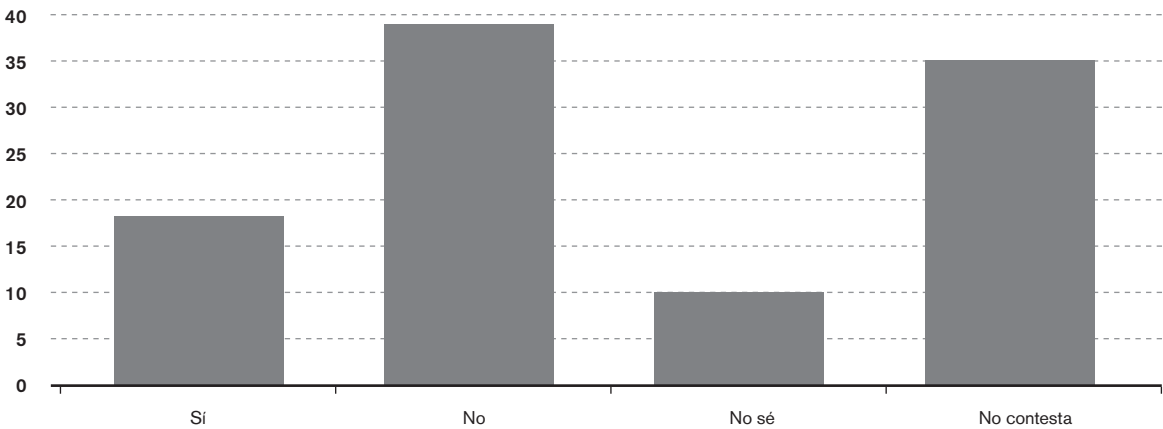
Pel que fa a si la situació migratòria és una condició causant de l'assetjament, 33 dones consideren que les dones autòctones viuen situacions semblants, tot i que divuit pensen que l'assetjament que viuen les dones migrades té a veure amb el fet de ser migrades.

Gràfic 17. Percepció de que les dones autòctones passen per aquestes situacions

Font: Elaboració pròpia

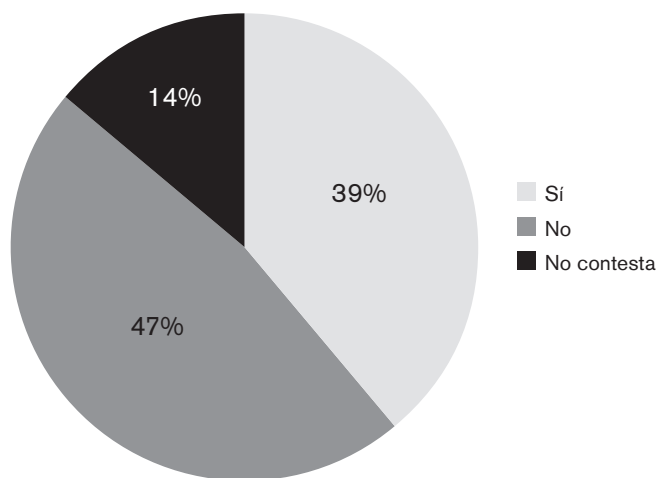
Gràfic 18. Percepció que ser migrant predisposa a patir assetjament sexual

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa a si les dones han patit situacions semblants als seus països d'origen, en el gràfic 19 es mostra que el 39% ho afirma i el 47% diu que no, sense que les dades permetin establir una correlació clara entre l'assetjament patit en el país d'origen i al d'acollida.

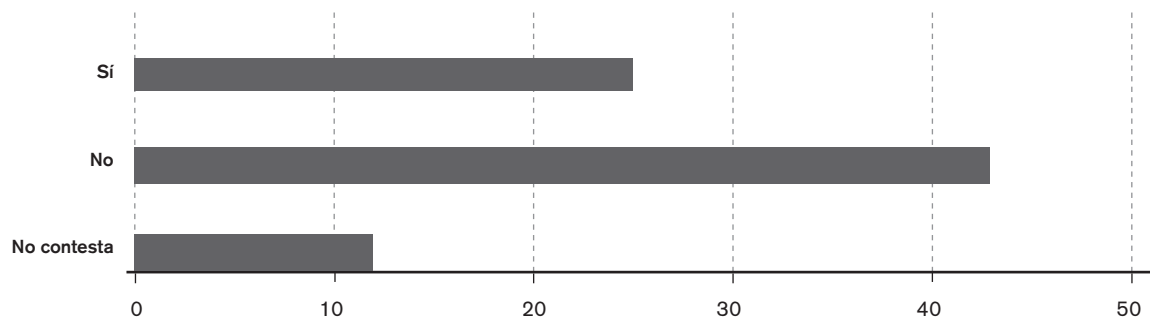
Gràfic 19. Situacions patides d'assetjament sexual en el país d'origen

Font: Elaboració pròpia

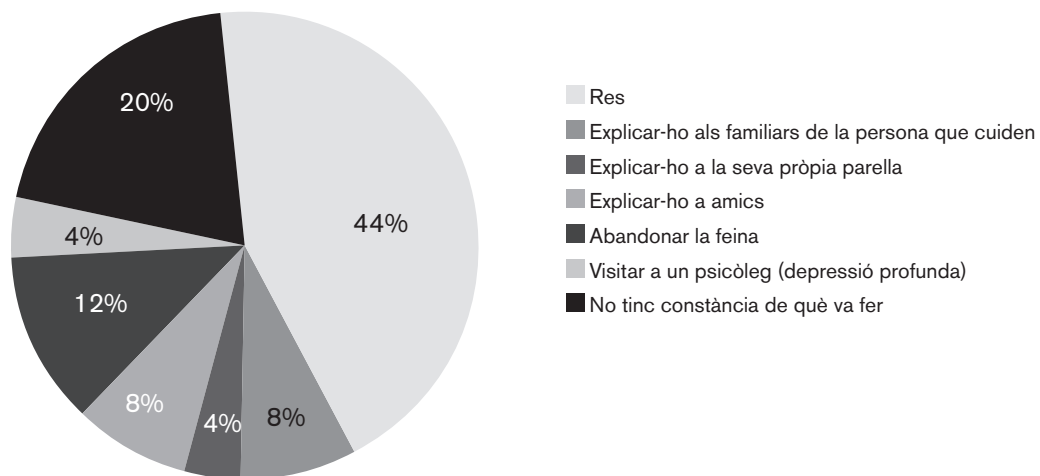
Finalment, 25 dones afirmen conèixer altres dones migrades que han passat per alguna de les situacions d'assetjament sexual mencionades. Del total, onze saben que les seves conegudes «*no havien fet res*», és a dir, ni acudir a alguna entitat o professional ni denunciar a la policia; dues ho havien explicat a familiars de la persona agressora; una a la seva pròpia parella, que no va reaccionar positivament amb ella; tres havien deixat la feina; dues ho havien explicat a una amiga i una havia passat per una depressió «*molt forta*» i havia estat «*atesa per una psicòloga*».

Gràfic 20. Coneixement d'altres casos d'assetjament sexual en dones migrants

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 21. Coneixement de reaccions d'altres dones migrants que han patit assetjament sexual

Font: Elaboració pròpia

ELS CASOS D'ASSETJAMENT SEXUAL: NARRATIVES I EXPERIÈNCIES

A continuació s'exposen els resultats de les dotze entrevistes en profunditat realitzades a dones migrades treballadores de la llar que han patit assetjament sexual: tres d'origen marroquí, vuit llatinoamericanes i una d'origen indi. Hem respectat les veus i les paraules que les pròpies dones fan servir per descriure les situacions d'assetjament viscudes, amb l'objectiu de mostrar la manera com elles mateixes s'hi refereixen i copsar l'abast i textura de l'assetjament, així com els efectes, sovint devastadors, que produeixen en les víctimes. En el text hi apareix una traducció però la versió original es pot recuperar a l'Annex 1. Els noms reals i alguns detalls comprometedors han estat obviats, a fi de garantir l'anonimat i preservar la confidencialitat.

5.1 El cas de l'Amina

L' Amina és una dona d'uns 40 anys, que arriba sola del Marroc ara fa uns anys, fugint d'una situació de pobresa, maltractament i violència de gènere. Està divorciada i té dos fills. Tots dos viuen amb ella. Pocs mesos després d'arribar a Barcelona, troba una feina a través d'una agència per cuidar com a interna una senyora gran, invàlida i amb Alzheimer, que viu amb el seu marit d'uns 70 anys. Comença treballant de dilluns a divendres; després també el cap de setmana,

24 hores, sense vacances ni dies lliures. Poc després d'iniciar la feina, comença l'assetjament sexual per part del seu ocupador. Pateix tot tipus d'agressions, físiques i psíquiques, sota amenaces i xantatges permanents, inclosa la violació. El 2017, malmesa física i psíquicament després d'anys d'aguantar aquesta situació, acut al metge i aconsegueix una baixa per depressió. Quan li presenta la baixa, el seu ocupador la fa fora, d'un dia per l'altre. Assessorada per un sindicat, acut a una casa d'acollida. Poc després, interposa una denúncia contra el seu ocupador.

«Vaig arribar a l'Estat espanyol sense papers, no coneixia a ningú. Et busques la vida, ets una dona sola, responsable dels teus dos fills, estàs buscant treball... buscant una vida millor. Vaig trobar feina amb aquesta senyora a través d'una agència, d'interna. El seu espòs em va dir 'treballaràs amb nosaltres de dilluns a divendres'. Era un matrimoni. Em va dir que la seva dona és minusvàlida, que necessita que algú l'ajudi. El primer mes semblava tot normal, després ja va començar tot. Em deia 'mira, jo a les nits no tinc son, i necessito una companyia amb mi'. Aquesta companyia podia durar fins a les tres de la matinada. Em deia que per suposat això era part del treball que el deixés tocar-me. M'explicava la seva vida mil-i-una vegades. Al final em feia xantatge. Com que sóc una dona sola i no conec a ningú aquí, no tinc papers, no tinc on anar, no conec res de res, em deia: 'parlem clar: jo necessito una dona aquí que treballi i tingui relacions amb mi. Si no, no tens la feina, pots marxar'. La meva situació era que no coneixia a ningú, ni tan sols parlo castellà, no sé on anar, tinc els meus fills que necessiten menjar...».

Al començament treballava de dilluns a divendres. Després també els caps de setmana. El sou, però, era el mateix. Com ella mateixa diu, ara treballava 24 hores, set dies a la setmana, durant tot l'any, sense vacances, sense dies lliures. Durant la nit el seu ocupador no dormia i li exigia companyia. L'assaltava sexualment. L'endemà havia de treballar igualment, sense haver dormit. A més se sentia controlada, com diu ella, esclavitzada:

«M'ho controlava tot. [...] si comprava un jersei, em deia: 'd'on has tret això?'. Era horrible. I com que té aquesta malaltia que no el deixa dormir... durant la nit no dormia. I si ell no dormia jo tampoc. Però l'endemà jo havia de treballar. [...] Era part del xantatge. 'Jo et faig els papers i tu m'has de fer això i allò' i no tenia aturador. Volia una relació amb mi, em volia com a una esclava. No dic com una nòvia o una esposa; era una esclava. El que ell volia, jo ho feia. Et pots imaginar qualsevol cosa. 'Vull que em facis això, i si no, demà marxa'. [...] tancava la porta perquè no entrés ningú de fora. És vell però molt intel·ligent. No deixa rastre. Ell entrava a la meva habitació i sense molestar-se a trucar a la porta. I quan jo

era a la dutxa ell entrava. Va treure el pestell de la porta, perquè no pogués tancar-la. I ell entrava i deia 'ah, estàs aquí, que guapa!'. Ell entrava a l'habitació i es posava al meu llit. Em violava. Era vell per estar fixant-se en mi.

[...] Fixa't. Un dia vaig tenir un accident. Em va caure oli a la mà i no suportava el dolor... no podia treballar i no podia agafar la baixa. Havia de treballar així. Perquè ell em deia que 'no pots agafar la baixa, quan vagis al metge i et preguntis si vols agafar la baixa, li dius que no'. Ni tan sols sé què significa 'baixa'.

L'esposa li feia llàstima. Sembla que no s'adonava de res. Ella la cuidava molt bé, però ell no la tractava amb respecte. Per ell, la dona era una càrrega, diu l'Amina. Allò que realment importava en aquesta feina era satisfer els seus desitjos. L'Amina ho va comentar al fill del matrimoni, però la resposta va ser taxativa: «Si no t'agrada, te'n vas».

«Realment, la persona que vingui a casa a treballar, no és per la seva dona, és per a ell. Pots estar amb la seva dona, fer tota la feina que puguis, de la millor manera possible, ho pots fer tot perfecte, però si no compleixes amb ell i amb el que ell demana, no tens la feina. [...] Vaig trucar al seu fill i li vaig dir 'el teu pare m'està fent tot això, em crida a les nits, em fa això i allò...' i em va dir 'si no t'agrada ja saps el que has de fer'. Penso que ho sabien, perquè quan els ho vaig explicar no es van sorprendre ni res».

L'Amina va aguantar aquesta situació durant molts anys. Pensava en els seus fills. Ho feia per sobreviure.

«D'aquesta manera vaig estar aguantant durant set anys, pensant en els meus fills, no podia deixar la feina, és que no coneixia cap altra sortida, per a mi era l'única. No coneixia a ningú, no tenia amics, no sé res... sóc estrangera. És com si estàs en xoc. Fas el que et demanen per sobreviure, una dona pensa en els seus fills, és tot el que tinc. Passaria mil vegades per això, però no puc aguantar que els meus fills diguin que jo no he fet tot el possible per sortir endavant».

Quan va arribar la seva filla del Marroc, l'ocupador li va llogar un pis a la mateixa finca per 200 euros al mes, sense contracte, molt petit i sense cèdula d'habitabilitat. La seva filla dormia allà, però ella havia de dormir a casa de l'ocupador. No la deixava pujar al pis a dormir. Tres anys després va arribar el seu fill, també del Marroc. Quan l'ocupador va fer fora l'Amina, també va expulsar els fills del pis on vivien. El mateix dia que

la va acomiadar, va trucar la policia i aquella mateixa nit van ser desallotjats. Varen passar la nit al carrer. Les seves coses van quedar dins del pis.

«Vaig anar a la doctora i li vaig explicar tot. I em va donar la baixa per ansietat. En arribar a casa i presentar la baixa, el senyor em va fer fora. Em va dir 'ara mateix agafes les teves merdes, aquests fills i te'n vas de casa meva. Però ara mateix!'. No tenia contracte [de lloguer]. Cobrava en mà. Però allà hi tenia records, fotos, vídeos amb els meus fills, l'aniversari de la meva filla.... ho he fet tot allà. Llavors li vaig dir que no ens podia deixar al carrer: 'almenys em donaràs temps fins que trobi alguna cosa'. I em va dir: 'no, te'n vas ara o truco la policia'. Va trucar la policia. Jo també. Van arribar per les dues trucades. Ell els hi va dir que estava ocupant el pis, sense lloguer. 'Però si són les meves coses, hi ha l'olla calenta, hi ha la meva vida aquí! Estic pagant!'. 'A veure, el contracte'. 'No en tinc'. 'A veure, com ho pagaves?'. 'En mà'. 'Doncs has de marxar, marxes d'aquí'. Vam passar la nit al carrer. Ara tinc fòbia a la policia. Si em passa qualsevol cosa, puc trucar a qui sigui, menys a la policia».

Poc després va interposar una denúncia, assessorada per un sindicat. Un temps abans havia acudit a la policia amb la intenció de posar-ne una, però en dir-li que automàticament perdria la feina, es va espantar i es va fer enrere. Aquesta vegada, però, va decidir tirar endavant, *«per fer justícia»*. Ara s'enfronta a la dificultat de recopilar proves: *«Era durant la nit, estàvem a casa, quins testimonis pretén que porti?»*.

L'Amina està en una depressió profunda. S'està medicant. Se sent malalta. Diu haver perdut el sentit de la vida. Venia fugint d'una situació de violència i se n'ha trobat una altra encara més forta.

«Jo al Marroc he passat també per moltes coses. Jo venia fugint i et trobes amb el mateix. [...] No vull tornar a treballar en la cura de persones. A les cases passen coses horribles. És que et fan de tot i a sobre et treuen del teu habitatge i et treuen les teves pertinences. És que no em sembla just. Vaig posar una denúncia. Almenys et sents bé, que hi ha justícia. Que no poden fer el que vulguin amb tu. Almenys et sents així.

[...] I ara no tinc ganes de fer res. Em va destrossar totalment. I els meus fills estan començant a estar malament en veure'm d'aquesta manera. Estic feta pols. Vaig patir una depressió, vaig anar al metge. Estic prenent un antidepressiu des de fa molt de temps. He perdut el sentit de la vida».

5.2 El cas de la Magdalena

La Magdalena és una dona de mitjana edat, nascuda a Guatemala. Va arribar a l'Estat espanyol el 2016 amb la seva filla de tretze anys. Un any després va arribar la seva filla gran de 28, amb el seu fill de dos anys. No té cap altre familiar a Barcelona. Està separada del seu marit. Va arribar fugint de l'extorsió. Els seus fills estaven amenaçats de mort. Dels seus cinc fills, dos van haver de fugir; un d'ells se'n va anar als EUA. Té formació en infermeria, especialitat en geriatria. A Guatemala treballava en un hospital. Des que va arribar a Barcelona, ha viscut diversos episodis de violència masclista, inclosa la violació i l'assetjament sexual.

Pocs mesos després d'arribar, la Magdalena va trobar feina cuidant un matrimoni gran. Treballava sis hores diàries de dilluns a dissabte, sense contracte; li pagaven 550 € al mes. La senyora quasi no podia moure's; estava en una cadira de rodes. La Magdalena l'ajudava a canviar-se, dutxar-se, l'acompanyava a fer encàrrecs... Al cap d'un mes, l'home va començar a assetjar-la:

«Era un senyor molt gran, i va acabar assetjant-me, em posava la mà i em deia grolleries. Em deia que jo era allò i això... A vegades jo estava a la cuina i el sentia darrera, m'agafava i em posava la mà per sota la faldilla... Vaig estar dos mesos així, i ja no vaig aguantar més. La senyora tenia dificultats per caminar, estava en cadira de rodes, no es movia del menjador. Ell era independent. Jo anava a la cuina i entrava ell. No ho feia davant de la seva senyora. Ella sempre deia: 'vigila amb ell perquè és molt 'calentón'. I jo li deia: 'no senyora, tranquil·la'. Intentava no quedar-me sola amb el senyor. Em feia por. Vaig haver de deixar la feina».

La Magdalena no va explicar a ningú el veritable motiu pel qual va deixar la feina:

«Mai vaig dir res a la senyora. Jo només vaig trucar a la noia que em va donar la feina per dir-li que ja no volia treballar allà. I em va dir 'per què no et quedes?'. No vaig poder dir-li la veritat, perquè el senyor em va amenaçar d'acusar-me de robatori. Llavors no vaig dir res. Només li vaig dir que el senyor necessitava una noia fixa [interna]. I llavors em va dir 'queda't'. I li vaig respondre que no per la meua filla: 'tinc una filla, llogo una habitació i no puc deixar-la sola'. I em va dir 'doncs bé, és l'únic que tenia per a tu. Ara ja no hi ha feina, si els has deixat és perquè tu has volgut'. 'És que jo no puc quedar-me allà'. I d'aquest lloc ja no m'han tornat a trucar per una altra feina. Vaig tenir por, perquè al meu país he treballat tota la vida i mai m'han acusat de robar ni res, i per què? Per una cosa tan senzilla em diran que jo he robat tal cosa i tal i quedaré malament amb les persones d'aquí. Vaig tenir por. Por».

Des de llavors no ha tornat a treballar per un home. Té la por al cos.

Poc abans d'aquest episodi d'assetjament, la Magdalena va patir una violació. Feia poc que havia arribat a Barcelona. Un dia estava conversant amb unes persones grans al carrer i se li va apropar un home –que parlava català pel mòbil. Li va preguntar si buscava feina i li va dir que ell li n'oferia una. La va citar l'endemà per acompanyar-la a parlar amb la persona que la volia contractar. La Magdalena va pujar al cotxe, i van arribar al pis on havia de rebre l'oferta de feina, suposadament per netejar unes hores diàries. Allà un noi amb accent estranger va abusar sexualment d'ella:

«La meva situació és molt difícil. Jo vaig venir per una situació al meu país, la meva filla estava amenaçada de mort. Vaig anar a Càrites i em van dir que no em podien ajudar. Em donaven queviures i jo buscava feina, no tenia on anar. I va passar una situació molt desagradable. Estava conversant amb uns senyors al carrer. Una senyora va posar-se a parlar amb mi, després un senyor, i vam estar parlant de la meva filla. Amb l'angoixa que tenia perquè no podia donar-li res a la meva filla, els explicava que aquí la situació era molt dura per a mi, perquè no tenia papers, no trobava feina, havia de pagar una habitació... En acabar de conversar amb ells se'm va aproximar un senyor i em va dir: 'Estàs buscant feina?' i jo li vaig dir que sí. 'És que veuràs, tinc una feina per a tu. Et pagaré tres hores diàries'. I jo emocionada, així que amb la meva pena i dolor de veure la meva filla com estava li vaig dir que d'acord. I ell em va dir: 'Et portaré amb el noi, vine demà a aquesta hora, jo surto de treballar, et portaré amb cotxe, t'ho mostro i et torno perquè visc per aquí a prop'. Jo m'ho vaig creure tot. Vam arribar. 'Aquest noi és el que et necessita', em va dir. Estava allà i el noi va abusar de mi. 'No tens papers –em va dir–. Si parles el que faràs serà tornar al teu país'. I com que no tinc papers, així em va amenaçar. Vaig sortir corrents d'allà. Vaig caminar i caminar... no sabia què fer, ni cap on anar».

La Magdalena no només ha patit aquests episodis de violència masclista, sinó que també ha estat víctima de violència domèstica, per part de l'home equatorià que els hi llogava l'habitació on vivien ella, les seves dues filles i el seu nét per 200 € al mes. Poc després d'arribar la seva filla gran, aquest home va començar a assetjar-les, a ella i a la seva filla. A la filla li posava la mà a sobre, l'agafava pel darrere, li deia grolleries i fins i tot va oferir-li matrimoni a canvi de papers. Ella sempre s'hi va negar. També a la Magdalena li va demanar que es casés amb ell. L'assetjava verbalment i per whatsapp. Els missatges deien coses com ara: «La teva filla diu que no, però, per què tu no?»; «Per què no som parella?». Les amenaçava dient que estaven sense papers i que no tenien on anar. A la filla li deia: «Si m'estimes, fes-me un petó». Li tenien por, «pavor», diu ella. Era alcohòlic. Un dia va amenaçar el nen petit amb un ganivet. Quan arribava begut es tancaven els

quatre a l'habitació, de vegades fins i tot amb l'altra noia que llogava habitació al pis. Era un home violent, que pegava fort la seva dona, qui malgrat havia marxat i ja no vivia amb ell, de tant en tant tornava. La deixava tota ensangonada davant d'ells.

La Magdalena té la por dins del cos. Quan sent algú darrera d'ella s'agita, s'inquieta, pensa que la volen agredir. No deixa anuncis al carrer per por a que la truqui «*qualsevol*». No vol tornar a treballar en el sector de la llar, a no ser que sigui per atendre una dona. Té por d'anar a les entrevistes de feina: «*Hi vaig, però tremolo i tremolo*».

«En aquestes condicions, n'hi ha per posar-se malalta, perquè m'ha sortit tot malament... ja no confio. Si tinc algú darrera meu em sento... em sento malament. Ara netejo tres horetes per a una senyora, però d'anar a buscar feina jo... em fa por. Ara tinc aquest problema, tinc por».

De la mateixa forma que l'Amina, mai abans havia parlat d'aquests fets. Ho fa amb vergonya, emprant eufemismes i excusant-se que ho ha fet per la necessitat de donar de menjar la seva filla. Ho fa amb llàgrimes als ulls i amb una veu baixeta. Recordar aquests episodis resulta dolorós, traumàtic fins i tot.

Finalment, aconsellades per una associació, varen sortir del pis. La Magdalena i la seva filla menor varen acudir a una casa d'acollida, on sigui dit de passada, els van robar les poques coses que tenien. Allà s'hi van estar pocs mesos, fins que va trobar una feina d'interna cuidant una senyora gran, on li permetien viure amb la filla.

5.3 El cas de l'Ana

L'Ana és peruana i té uns cinquanta anys. Va arribar el 2012 a l'Estat espanyol, directament a Barcelona. Uns anys abans havia arribat el seu marit. Té quatre fills, tres dels quals viuen aquí amb ella. Des que és aquí ha treballat en el sector de la neteja, cuidant persones grans, dependents i infants, i com a ajudant de cuina. Ara treballa en una empresa de neteja, i també a l'Associació de familiars de malalts de l'Alzheimer. Està regularitzada. És auxiliar d'infermeria. Al seu país treballava en la cura de persones en un hospital. Aquí, ha patit dos episodis d'assetjament sexual, tots dos per part d'un home gran. El primer per part d'un home casat, malalt, que li va agafar un pit i va intentar abraçar-la, davant la seva dona. El segon, també per part d'un home gran que, mig en broma, li demanava favors sexuals.

«Vaig estar treballant per a una empresa i em van destinar a cuidar un matrimoni gran. El senyor tenia Parkinson. Hi anava el dissabte i el diumenge. Un dia, era diumenge, al matí, vaig haver de vestir i canviar al senyor. Per fer-ho vaig agafar-lo per sota els braços, i el senyor em va agafar el pit. I allà hi havia la seva esposa... és velleta i jo em vaig avergonyir, i em va fer fàstic. Després, a la tarda, semblava que no arribava l'hora de marxar, les vuit del vespre. Vaig fer totes les coses i el senyor que estava a la cadira de rodes intentava com d'abraçar-me, em volia agafar. Això em va passar el primer dia, i ja no hi vaig tornar. Mai més vaig tornar a aquella empresa, no hi vaig voler anar més. Em vaig sentir molt malament i em vaig dir 'no hi aniré més'».

Tanmateix, no va dir res a l'empresa:

«A l'empresa no els hi vaig dir res, vaig inventar qualsevol pretext. És que potser si els ho explicava, no faria més que perdre el temps o em dirien 'com que et va agafar?'... o potser no em creurien, o ho entendrien com un joc, perquè és un home molt gran. Així que ho vaig deixar estar».

Més tard, l'Ana va patir un altre episodi d'assetjament:

«Després vaig estar cuidant un altre senyor gran. Sempre l'acompanyava, m'ho passava bé amb ell. Però un dia que hi havia d'anar a dormir ja que substituïa una altra persona, llavors... després de deixar-lo per anar a dormir em diu —és que n'hi ha per riure, no sé si ho va fer amb bona intenció— 'ai, nena, no em podries fer l'amor?'. L'ancià em va dir això. I jo li vaig respondre: 'Com? Què passa? Ara que no hi ha la seva filla em diu aquestes coses?'. I ell va contestar 'No, no, perdona, no volia dir-te aquestes coses, no t'enfadis amb mi', i vaig tornar-li a dir: 'És que no m'agrada que em diguin això'. Dies després el vaig portar al lavabo, el tenia agafat però no volia netejar-li les parts de sota i li vaig dir 'netegi's vostè', i em va dir 'no me'l pots tocar?'. I li vaig respondre 'com? Vostè està boig? No em molesti! Ara sí que li dic a la seva filla'. 'Està enfadada?', va preguntar-me, i jo li vaig respondre que no m'agradava això. No li vaig donar més importància, i el vaig deixar allà i me'n vaig anar cap a la sala. Després altres vegades ja no em va dir res. Era un home molt captivador, i quan em deia aquestes coses, no sé, em produïa riure. A una altra noia que també venia, també li agafava la mà, i bé, això és tot el que m'ha passat».

Parlant sobre com s'ha sentit davant aquestes situacions, fa una diferència entre el primer i el segon cas:

«En el primer cas, em vaig sentir avergonyida. Sentia fàstic perquè mai m'havien toquet això, perquè vaig intentar apartar la mà i després em va agafar més fort. I, a més, la seva esposa també se sentia avergonyida, no sé... ella deia que ell no sabia què feia. I en canvi l'altre que em molestava, em preguntava quants fills tinc, em feia preguntes... em feia gràcia. Allà vaig estar-hi diversos mesos treballant. Hi havia dies que es portava bé i no em deia res. Ho aguantava perquè el deixava a la butaca i s'estava tranquil, sense generar problemes. A vegades em deia 'estàs molt guapa, nena' i jo li responia un 'gràcies'. Però es quedava a la butaca tranquil i no molestava, era un home tranquil».

Si bé la primera situació la identifica com assetjament, la segona no:

«La primera sí, quan em va agafar el pit. L'altra no tant. Quan em deia coses, com ara 'que bonica que estàs', per a mi era com un afalac. [...] Quan jo no podia anar-hi, hi anava la meva filla. I a ella li deia 'nena, tu tens nòvio?' o altres dies comentava 'escolta, noia, tu que ets tan guapa, jo tinc el meu pis a Barcelona, tinc això i allò altre...'. La meva filla reia perquè era un home molt gran. I li contestava: 'Recordi que tinc nòvio, eh' i ell responia 'ja ho sé, ja ho sé'. Quan arribava la seva filla, es veu que li deia: 'Diu que té nòvio i que no es vol casar amb mi', i la seva filla el feia callar dient 'ai papa, ella té el seu nòvio, deixa-la!'».

En cap cas li va comentar al seu marit:

«Al meu marit no li vaig explicar res. No, perquè ell té un caràcter molt fort i si un dia s'emborratxa no vull que em digui res ni que reaccioni malament».

5.4 El cas de la Lourdes

La Lourdes és boliviana i fa més de quinze anys que és a Barcelona. Està casada i té dos fills. A través d'una empresa va trobar feina com a interna cuidant un senyor gran, vidu. Tenia un bon sou, segons ella. Els abusos varen començar a les dues setmanes de ser allà. Si bé no va arribar a tocar-la, sí que deia obscenitats, parlava de la seva vida sexual i s'excitava davant d'ella. En una ocasió li va demanar tenir relacions sexuals. Finalment, va renunciar a la feina. Quan va deixar la feina, l'empresa li va dir que aquestes actituds eren habituals i que no s'havia de sorprendre.

«Vaig treballar durant un temps per a un senyor gran, que era vidu. Tenia moltíssims diners. Al senyor l'he vist posar-se com a boig, que se sortia, si no es contenia una mica, em matava. A la taula, a l'hora de sopar, ja començava a parlar de sexe, es posava al meu costat i jo ho passava malament, m'espantava. I a sobre, després, diuen que els has provocat! És indignant [...] Ell sempre parlava d'aquests temes a la taula, sempre coses morboses. Començava explicant les dones que havia tingut, tot el sexe que havia tingut. Era gran, però tenia encara força com per tocar la moral, se'l veia fort. I això em molestava. Jo m'aixecava i anava cap a la cuina, em posava a fer qualsevol cosa per evitar-lo. No l'escoltava. No li seguia el joc i ell reculava, es posava a mirar la televisió i res més.

[...] En una ocasió, em va començar a parlar de sexe i de coses molt fastigoses, i sembla que es va excitar davant meu. I em va dir si podem anar [a tenir relacions]... vaig aixecar-me, vaig somriure i me'n vaig anar. El tema és que després vaig passar per la seva habitació per tancar les portes i ell em va mirar com un llop engabiats, tenia la cara desencaixada. Jo pensava, 'aquest em mata' perquè no el vaig complaure. El dia que es va posar calent i no va tenir on alleujar-se, aquest dia vaig tenir molta por. No hi havia manera tampoc d'evitar que em digués aquelles tonteries. Jo he sentit això de no voler que un home et toqui i no sé quina cosa preferiria, que et toqui un home o que et miri amb aquella morbositat quan tu no vols. És terrible. [...] Un dia vaig arribar a posar-me malalta amb febre molt alta a causa del meu ronyó. Ell va ser molt amable. Em va portar llet al llit. Però quan estava adormida va entrar a l'habitació i amb el bastó va aixecar els llençols. Llavors em vaig desvetllar i vaig dir 'què passa!?!'. 'Res, res' va respondre».

La Lourdes va decidir renunciar a la feina. Quan ho va comentar a l'empresa, li van treure importància i es van estranyar que deixés la feina:

«A l'empresa van molestar-se: 'els ho expliques i al damunt s'enfaden!'; pensava jo... L'empresa pagava molt bé. De mitjana per aquestes feines es paguen 400 € al mes, i jo en cobrava 600. Estava ben pagat. 'I per què te'n vas? On guanyaràs tant? Però si tots els ancians són així...', deien. L'empresa va entendre aquell comportament com si fos una cosa normal. Totes les empreses són així. Ho agafen com si fos normal, 'és que són vellets', argumenten. Mai he vist que ho entenguessin com un fet greu. Ho normalitzen. Fins i tot quan t'estan explotant et diuen que és el que hi ha i 'així és com es treballa'.

[...] Al final nosaltres ja ens ho hem d'agafar a broma... però si li haguessis vist la cara de monstre aquella nit... no és per riure. Imagina que et posa les mans a sobre. Tenen una força que et maten. Amb

la mirada ja estava morta, liquidada, imagina si m'arriba a tocar. No sé què hauria fet si hagués passat alguna cosa. M'hauria tancat a la meua habitació i hauria trucat a la policia. [...] Quan una persona et posa la mà a sobre, amb una intenció d'agredir-te, per aquí no. L'atac verbal, mira, però això altre ja no».

Com l'Ana, la Lourdes no va comentar res a la seva parella, segons diu, per evitar que es violentés.

5.5 El cas de la María

La María és equatoriana, té 40 anys i està divorciada. Fa més de deu anys que va arribar a l'Estat espanyol. És informàtica d'anàlisi de sistemes i està estudiant robòtica. Treballa en l'automoció. Com ella mateixa diu, va passar de donar conferències a netejar pisos. Poc després d'arribar de l'Equador, va viure un episodi d'assetjament sexual. Va trobar una feina d'interna a través d'Internet, per cuidar una dona gran. Va ser el fill de la senyora qui va posar l'anunci, un home d'uns 60 anys. Per correu electrònic, el fill li va dir que viuria sola amb la senyora, però quan va arribar allà es va trobar que ell també hi vivia. Li va dir que volia comprovar que efectivament feia bé la seva feina. Poc després de començar, encara en el període de prova, es va produir l'assetjament:

«Em costava trobar feina. Hi havia poca feina i vaig entrar a internet. Em va sorgir una feina que deien que necessitaven algú per cuidar una senyora gran. Vaig arribar allà i en principi tot normal. El fill em va dir que estaria a prova durant 15 dies per veure si era la persona idònia per quedar-se amb la seva mare. Va dir que ell no viuria al pis. Vaig arribar. Jo tenia la meua pròpia habitació. Però, oh, sorpresa, ell també vivia allà. Jo li vaig comentar 'se suposa que vostè no vivia aquí'. I va respondre que 'bé, és que haig d'estar aquí per veure si ets la persona correcta i la meua mare t'accepta'. Jo li vaig respondre que amb les persones amb qui havia treballat sempre m'havien acceptat i que sabia fer bé la meua feina, i que trobava una mica irregular la situació perquè no era el que m'havia dit. No em va fer contracte, era 'parlat'. Eren 15 dies de prova i em pagava 900 €. Jo necessitava el sou».

La María va trobar estrany que a l'oferta de feina inicial ja li demanés una foto, suposadament, per mostrar-li a la seva mare l'aspecte de la persona que l'havia de cuidar:

«Al correu electrònic em va demanar una foto. I jo vaig dir 'una foto per què?'. 'És perquè la mare s'espanta amb les persones de color', va respondre. Quin personatge! Vaig pensar que podia ser això, potser a la seva mare no li agradaven les persones de color. I li vaig enviar la foto. Una és molt innocent».

Els primers dies no va trobar res estrany, però de seguida el senyor va començar a demanar-li que l'acompanyés a passejar, a sortir a prendre una copa. Segons la Maria, va començar a mostrar un comportament impropï. Pocs dies després, es va produir un episodi d'assetjament:

«Ell es comportava de forma normal, però jo anava veient que ell sempre era a casa. I m'explicava que per allà hi havien passat altres noies. 'I per què cap s'ha quedat?', li vaig preguntar. 'Es que no complien el que jo exigia respecte a la meva mare, o no netejaven bé o no la tractaven bé'. Un dia em va dir, 'et portaré a passejar'. Jo no vaig interpretar que fos estrany, perquè mai m'havia dit res. Sí que conversàvem, perquè ell veia que podia parlar amb mi de moltes coses, em preguntava sobre el meu país, sobre política.... podíem parlar de tot. Passaven els dies i m'anava tractant de forma més familiar. [...] Ell tenia diners, però a mi els diners mai m'han enlluernat, perquè també n'he tingut. Si arribo a ser una noia enlluernable m'hagués sotmès en aquell moment. [...] El desè dia em va convidar a sortir. Jo li vaig deixar clar que 'no, jo no aniré de copes amb el meu cap'. I em va dir 'no et preocupis, som amics'. I jo vaig tornar a deixar clar que no, que s'han de marcar les coses com són, cada cosa al seu lloc. Un dia em va dir 'vull caminar, que no em trobo molt bé'. Jo vaig respondre 'sàpigues que si passa alguna cosa sé defensar-me'. Jo intentava marcar-lo. Llavors quan vam arribar a casa em va voler convidar a una copa: 'Jo és que no bec', vaig dir. 'Ah, llavors ho faré jo sol'. Jo me'n vaig anar a l'habitació de la senyora per arreglar-la. Vaig veure que ell havia begut i vaig pensar que era estrany. A la meva habitació hi havia dos llits i vaig convèncer la senyora que vingués. Vaig trobar fora de lloc que ell es posés a beure. Ell es va enfadar i l'endemà estava estrany amb mi. Havia estat bevent! Després de menjar amb la senyora, a la tarda, em va dir: 'Maria, vine que t'haig d'ensenyar una cosa del teu país'. 'No, ja ho veuré jo', vaig respondre. 'No, vine ara!', em va cridar. I va començar a intentar abraçar-me i a tocar-me i li vaig dir: 'Tranquil, que jo aquestes coses que et passen pel cap no les faré, així que vigila'».

La Maria va reaccionar molt ràpid i el va posar al seu lloc. Va exigir els diners que li devia i el va amenaçar amb denunciar-lo. Tanmateix, ell la va amenaçar també amb denunciar-la:

«I així va ser com el vaig enviar a pastar fang, m'hi vaig enfrontar i ja està. 'Jo no vinc a treballar per això', li vaig deixar anar. 'Ja entenc perquè les altres noies no s'han quedat. Tu no estàs buscant algú que cuidi la teva mare, estàs buscant amants, algú que t'estimi a tu i això no està bé'. Ell va contestar que jo no havia entès la seva posició. 'No, t'he entès perfectament. Farem el següent: em dones els diners ja o truco la policia i t'acuso, i com que ets un personatge de la faràndula [era algú conegut] no t'agradarà

que vagi pels llocs dient que agafes a noies per aquests motius. Em pagaràs el bitllet de tornada del bus i tots contents. Em fa molta pena per la teva mare perquè sé que l'enviaràs a una residència, perquè no aconseguiràs res amb ningú'. Es va espantar i es va posar a cridar 'tu no pots fer-me això!'. Vaig agafar el telèfon i ja estava marcant el número i em vaig quadrar: 'Com em toquis sabràs el que és un cop de puny dels meus'. La seva resposta va ser: 'Ves recollint les teves coses, te'n vas en aquest moment'. 'Vull veure els diners en aquest moment, no me'n vaig fins que no em donis fins a l'últim cèntim'. Li vaig dir que era capaç d'anar a la premsa i denunciar-lo públicament. 'Trucaré la premsa si segueixes dient tonteries'. Ell em deia que estava boja. Jo li seguia dient que trucaria la premsa. [...] Segurament amb totes les que podia feia el mateix. [...] Em va dir que em demandaria per deixar desatesa la seva mare, i li vaig respondre 'amb tot el que estic passant truco la policia i els explico el que estàs fent, i et puc demandar jo a tu, més que tu a mi. Si anem per les lleis, saps que d'aquestes en sé'. I així vam tancar el tema. Ell no sabia què fer. Em va donar els diners i fi. Totes les exigències que li vaig posar per marxar les va complir. I li vaig dir: 'Si m'assabento que segueixes posant coses a internet et delataré a totes les xarxes socials amb les merdes que estàs fent. I es veu que s'ha espantat perquè no ha tornat a posar res a internet».

Tot i que en algun moment ho va pensar, no el va denunciar:

«En algun moment sí que vaig pensar en denunciar-lo, però al final no ho vaig fer. Quan vaig arribar a casa ja no en vaig voler saber res més del tema. Li vaig enviar un correu electrònic dient que si tenia pensat denunciar-me tenia testimonis, per tal que no fes cap inventiva legal. Vaig escriure-li dient que havia estat víctima d'assetjament i li vaig enviar tan detallat que no va dir-me mai més res. Al text li deia que era una llàstima que hagués de buscar persones així, que per aquestes coses hi havia cases de prostitutes on podia anar i fer el que volgués. Li vaig dir que la seva mare no mereixia que ell tingués relacions sexuals a costa seva. I que era molt trist que no pogués estar ben cuidada per algú que realment volgués, sinó que estava utilitzant la seva mare per les seves tonteries. Ella no se n'adonava. Li vaig dir que ella no era una joguina i que estaria més ben cuidada en una residència. Que no servia perquè ell pogués seguir amb aquella pràctica».

La Maria és una dona forta, que ha après a defensar-se dels abusos. A l'Equador el seu pare li va fer aprendre arts marcials, per defensar-se justament de la violència masculina:

«A la vida m'he hagut d'enfrontar a coses més difícils que aquesta. En el tema legal sempre vaig estar pendent de saber què fer si les coses no tiren bé... mentalment m'anava preparant, estava preparada per

aquest tema. Inconscientment pensava, 'si passa això, faré tal cosa'. Amb la foto ja estava previnguda. Era estrany que em demanessin una foto. Em deia que m'arreglés perquè la seva mare em veiés bé. Que em posés coses maques i formals, perquè ell li digués a la mare 'aquesta és la persona que et vol venir a cuidar'. [...] Jo sempre m'he defensat dels homes. Sé colpejar. Em sé defensar. Llavors vaig pensar 'no passa res, si aquest es passa, el deixo amb quatre dents estès a terra, no sap a qui s'enfronta'. Vaig haver d'aprendre a defensar-me al meu país. Allà els homes sempre peguen a les dones. El meu pare va veure la necessitat que aprengué a boxejar, karate... per defensar-me d'aquestes situacions. Són molt masclistes. Des de petita he treballat en el sector de la mecànica. Quan el meu pare es va posar malalt vaig assumir el taller. Tot eren homes, però els vaig quadrar. Passar de tallers mecànics a netejar pisos... per mi va ser un xoc terrible. Vaig tenir una depressió i tot. Però amb el pas del temps te'n vas adonant que la vida aquí a l'Estat espanyol és la vida que vols portar. Aquí ningú et posa un ganivet perquè li donis els diners, ni estàs atemorida perquè et prenguin la vida per dos cèntims».

5.6 El cas de la Verónica

La Verónica és una noia jove de d'El Salvador. Des del 2016 que és a Catalunya, la seva germana va animar-la a venir cap aquí. Lloga una habitació per 180 € a una família dominicana. Al seu país, treballava com a cuinera. Va treballar tres anys a la casa del President del país, tot i que el salari era molt baix. És mare soltera. Té una nena de set anys i un nen de catorze. Estan amb els pares d'ella a El Salvador. Durant els primers mesos de residència va patir un episodi d'assetjament. Va posar un anunci de feina a un portal d'internet, i va trucar-la un home suposadament per proposar-li fer neteja de casa seva. La va citar al carrer; la va fer pujar al seu cotxe i se la va endur a un aparcament, on li va explicar en què consistiria la seva feina. A més de netejar, havia de satisfer els seus desitjos sexuals. Va sortir del cotxe i va marxar corrents. Ell la va amenaçar perquè no digués res a ningú, espantant-la amb la deportació:

«Em vaig quedar sense feina [havia estat cuidant com a interna una senyora gran durant tres mesos]. Vaig posar un anunci a Mil anuncios, a internet, per veure si sortia alguna cosa: 'busco feina per cuidar infants, persones grans, interna o externa, neteja...'. Al cap de tres dies vaig rebre una trucada dient que havien vist l'anunci, era un senyor, jo contenta. El primer que em va preguntar era si tenia papers. I em respon: 'no passa res, nosaltres t'ajudarem'. I m'explica que 'és per una família de cinc fills'. Vaig dir que m'interessava i vam concretar dia per a l'entrevista. El senyor, presumptament, era advocat. Al cap de dos dies em va trucar per dir-me 'pots venir a les 17.40h al carrer tal i t'explico millor el que faràs?'. Vaig

anar-hi, vaig ser puntual. Estava allà esperant-me i em diu 'vine, tinc el cotxe aparcad aquí i anem al meu despatx'. Ell havia dit que era advocat, però se'l veia gras, com deixat i vestia malament, tenia uns 40 anys. Jo vaig pensar 'no és gens normal això, però bé...! Vam arribar al cotxe i em diu 'estem just a tres carrers, però l'he de deixar a prop del despatx'. Vaig pujar. El senyor va començar a conduir i va entrar a un pàrquing. Vaig imaginar que seria el pàrquing de l'edifici del despatx. Vam baixar fins a la tercera planta, atura el cotxe i em diu 't'interessa la feina?', i jo 'clar'. 'Aquí parlarem de la teva feina', va dir-me. Jo li dic 'perdoni, però vostè em va dir que l'entrevista seria al seu despatx'. I ell em diu: 'ja, però al despatx no pot ser perquè hi ha uns altres companys'. Llavors em va dir 'quant de temps fa que ets aquí?'. 'Dos anys', li contesto. 'Llavors, estàs buscant els papers?'. I li dic 'no, jo estic buscant feina'. Ell em respon 'mira, la feina és així. És per fer neteja de la casa. Els nens no hi són en tot el dia i la meva dona treballa. Tu estaries fent la casa, però a l'hora de dinar jo arribaria'. 'És a dir que jo cuinaria per a vostè?', li dic. 'No', contesta. 'No em cuinaries perquè jo no menjo'. I m'explica que el meu sou seria de 1.200 euros però que si volia contracte el baixaria fins a 900 pel tema de la Seguretat Social.

I em diu, així de forma descarada, 'però al contracte hi posarem uns acords: que els dies que arribi a aquestes hores, t'hauràs de posar al llit amb mi. I t'apujaré el salari a 1.750 euros'. Jo em vaig quedar de pedra i li contesto 'jo busco un treball decent, no busco una feina de prostituta'. I em respon 'sí, totes les de la teva classe –les indocumentades, volia dir– diuen el mateix, però al final acaben accedint'. Li vaig dir que amb mi s'equivocava. I em diu 'no et facis la santa que totes veniu per això. Jo et faig el contracte, et pagaré bé, però tu has de fer això, això i això com ho feia l'altra noia'. Tot això em va dir. Allà mateix em va deixar anar tot de porqueries. I li dic 'miri, senyor, disculpi, jo no he d'aguantar ni els seus insults, ni la seva falta de respecte. Jo busco una feina decent'. Em va dir que l'última noia que havia tingut sí que ho feia. 'I per què ja no la té?', li vaig preguntar. 'Perquè se'n va anar al seu país'. 'Doncs serà una altra qui li faci això, perquè jo no ho faré. Jo aquestes coses no les faig'. Ell insistia que si ho agafava estaria bé, que no em faltaria de res. 'No, ho sento molt', vaig contestar. Quan estem sense papers la gent pensa que per aquest simple fet ens poden comprar. 'Bé, doncs tu mateixa. Però una cosa et diré: si dius el meu nom o em denuncies, t'anirà molt pitjor, soc advocat'. Em va dir que si el denunciava hi sortiria perdent, ja que ell tenia totes les de guanyar i que em deportarien. Vaig sortir del cotxe i vaig arrencar a córrer [...] em va fer molta por i vaig sentir molta impotència. Em va fer sentir molt malament. No es pot tractar algú així només perquè es trobi necessitat [plora]. Vaig sortir plorant d'allà i preguntant-me 'què faig aquí?'. Vaig agafar el metro, em sentia malament, les mans em tremolaven. I des de llavors, sento aquest fàstic, aquesta repulsió... no sé com dir-ho... és fastigós. Mai vaig arribar a pensar que em pogués

passar una porqueria d'aquestes. Però pensant sobre el que va passar, aquell home m'hagués pogut fer qualsevol cosa, matar-me, deixar-me tirada... Déu meu!».

La Verónica explica que el número de telèfon que aquell home va utilitzar per concertar l'entrevista era privat i que tenia Facebook. Li va donar un nom i li va dir que el busqués allà. Ella va pensar que potser tenia fotos de la família que pretesament havia de cuidar, però no hi havia ni una sola foto. Es comunicaven per Messenger.

Com la quasi totalitat de dones que han patit assetjament, la Verónica té por:

«Ara mateix tinc por, quan em truquen homes sempre dic que tinc feina encara que no en tingui, perquè si em va passar allò amb aquell home, què em pot passar més? [...] Tinc por que torni a passar. M'han trucat per feines... però ja no m'atreveixo a anar enlloc sola. Prefereixo dir que ja tinc feina a exposar-me a segons què. Perquè aquell dia no va passar res més, però un altre dia podria passar. I tinc dos fills. M'estimo més esperar alguna cosa segura. Fins i tot vaig esborrar l'anunci. Jo necessito feina, però no vinc a exposar la meua vida amb qui sap què. Cuidar un home, no ho tornaré a fer. Sento por i desconfiança. A nivell personal m'aterroritza que algú em truqui».

5.7 Els casos de la Jacinta; la Laila; i la Rosa María

Com la Verónica, la Jacinta, una noia hondurenya jove arribada a l'Estat espanyol el 2016, va posar un anunci a un portal d'internet. Un home la va trucar dient que necessitava una dona per netejar casa seva i la va emplaçar l'endemà per fer l'entrevista. Aquella mateixa nit, li va enviar un missatge de whatsapp preguntant-li si estava sola i com anava vestida. No li va contestar i li va bloquejar el número. Es va espantar:

«Això em va espantar, perquè jo tinc espòs. És al meu país però tinc espòs».

Aquest no és l'únic cas d'assetjament que ha viscut. El fill de la senyora gran que cuida actualment, d'uns 40 anys, s'obre el barnús quan surt de la dutxa i es mostra nu davant d'ella. Cada cop s'apropa més a ella. Inicialment es va sorprendre, però no sembla que li doni gaire importància:

«Em semblava estrany que el senyor d'on vaig a netejar sortís de la dutxa amb barnús, s'aturava davant meu i l'obria. I m'ensenyava les seves parts. Jo vaig mirar la primera vegada, però me'n vaig anar

corrents a netejar una altra habitació. Un altre dia, va sortir despullat, però quan vaig escoltar les seves passes me'n vaig anar a la cuina».

Ens pregunta si *«pensem que és normal que facin això aquí»*. Li diem que no. Li preguntem què en pensa ella i afirma que no ho sap. A diferència del primer cas, no se sent amenaçada. No té intenció de deixar la feina. Tanmateix, no vol explicar-li el cas a la cosina amb qui viu, per por a que pensi malament.

La Laila és una dona jove, marroquina. Té dos fills i des del 2017 viu a Catalunya. Abans va viure deu anys a Melilla. El seu marit la pegava, fins i tot va intentar matar-la. Va arribar a Catalunya fugint de la violència.

En el procés de recerca de feina, la Laila va apropar-se a un locutori per fer còpies del seu currículum i distribuir-lo en empreses de neteja. L'amo del locutori –també marroquí– li va dir que necessita-va algú per netejar el local i també casa seva. Li va demanar que tornés l'endemà pel matí al locutori i que quan acabés de netejar allà, anirien cap a casa seva. Li va explicar que la seva dona no hi era, que se n'havia anat al Marroc. L'endemà la Laila va anar al locutori i va netejar-lo. Quan va acabar, l'amo li va dir que esperés un moment. Va abaixar la persiana del local a mitja alçada. Ella va protestar i li va dir: *«què fa? Jo me'n vaig, què s'ha pensat!?»*. Es va espantar. L'home la va retenir per la força i li va dir que no li pagaria. Ella va cridar: *«Ja veuràs si em pagaràs! Tu a mi em respectes! Li explicaré tot a la teva dona i als veïns»*.

Va sortir corrent del local i li va explicar a dos veïns i a una amiga, que va resultar ser coneguda de l'amo del locutori. Va ser aquesta amiga qui es va encarregar de cobrar-li a l'home, i de dir-li a la seva dona, que no va creure la seva història. La Laila pateix que això pugui afectar la seva imatge:

«Ara tinc por que em titllin de 'puta', ara evito passar per aquell carrer o els del voltant».

La Rosa Maria és una dona gran, colombiana, d'uns 60 anys. Treballava a casa d'un matrimoni gran netejant unes hores a la setmana:

«Estava netejant enfilada a una escala, i et pots creure que l'avi que cuidava que estava assegut a la cadira de rodes, va apropar-se on estava jo i em va posar la mà a la natja? Em vaig espantar tant que quasi vaig caure».

Quan va baixar de l'escala, li va demanar, increpant-lo, per què li havia fet això. Ell, de 86 anys, li va respondre que ell no havia fet res i que diria als seus fills que ella li havia fet un cop. Ella va sentir por. Va decidir explicar-li a la filla gran, qui l'havia contractada. No la va creure. En aquell moment no va deixar la feina, però va pensar que calia crear mecanismes per defensar-se, com ara, «*allunyar-se d'ell*», «*no tornar a pujar a l'escala*», i fins i tot, «*posar-se pantalons a sota la faldilla*». Poc després va trobar una altra feina cuidant una senyora. No vol tornar a treballar per un home:

«Des d'aquell mateix dia vaig començar a buscar feina i gràcies a Déu que vaig trobar-ne una de nova, amb una senyora gran, així que mai més treballaré per un home».

5.8 El cas de la Farah

La Farah és marroquina i té 39 anys. És soltera i sense fills. És la gran de vuit germans. Va arribar sola a Barcelona a finals del 2015. Al Marroc havia treballat com a muntadora en una empresa de cotxes. Viu a casa d'un matrimoni marroquí, que va conèixer a un parc. Paga 200 euros per l'habitació, tot i que quan no té feina en paga menys, entre 140 i 150. Ella ajuda a casa, cuinant i netejant. Des que és aquí, ha treballat a restaurants marroquins. Al 2017 va estar treballant en un bar-cafeteria, fent feines de neteja tres hores diàries. Poc després de començar, l'amo li va proposar matrimoni. I de seguida, va començar a assetjar-la sexualment. Ella s'hi oposà i ell la va acomiadar:

«De bon matí anava a netejar, fregar el terra... un dia l'amo del local em va preguntar si estava casada i que li expliqués coses sobre mi. Em va dir que estava separat de la seva dona, que tenia dos fills i que la filla ja estava casada. I em va dir que ell buscava una noia per casar-se. Era molt gran. Tenia uns 58 o 59 anys. Jo li vaig explicar que no em podia casar amb homes amb problemes d'abans, ja que estava divorciat i tenia dos fills. El tercer dia que vaig anar-hi, em va tocar. 'Vols petons?' em va preguntar, 'no' vaig respondre jo. El vaig empènyer. Li vaig dir que jo no podia donar-li el que ell volia. Ell volia més. Al matí següent em va trucar per dir 'no vinguis a treballar, ja et trucaré si et necessito'. I no va trucar més».

La Farah també va treballar per a un matrimoni gran, cuidant la dona que estava hospitalitzada i fent feines de neteja a casa. En aquesta ocasió, el senyor li va demanar de tenir relacions sexuals i la va convidar a anar a un hotel. La trucava insistentment fins que va deixar la feina, deu dies després d'haver començat:

«Allà hi vaig treballar una setmana i tres dies. Treballava tres dies a la setmana, quatre hores diàries. Em pagava 7 euros l'hora. Un dia el senyor em va convidar a prendre un cafè per parlar de coses 'fora de la feina'. Em va dir d'anar a un lloc fora de Barcelona, en autobús [presumptament un hotel]. Cada dia em trucava per telèfon. Vaig haver de deixar la feina. Ja no va trucar més».

La Farah té por que aquesta situació pugui repetir-se:

«Tinc por. No confio en ningú. Homes... tots els homes volen sexe amb les dones i res més. Em sento molt malament. No respecten res, ni una dona casada, ni soltera, ni Déu. No tenen por d'Al·là».

Diu que al seu país, els homes tampoc no respecten les dones:

«Els homes arreu del món són iguals. Al Marroc treballava en una empresa de cotxes, muntant cables. A l'empresa tothom respecta a tothom per por que els acomiadin. No diuen res a les dones, les respecten en el treball. Però al carrer, és diferent. Diuen coses malsonants a les dones amb contingut sexual... Jo mirava de no escoltar i seguia caminant.

[...] Jo vull anar al Marroc, però la gent d'allà em diu que millor que em quedi aquí... també la família que tinc aquí [a l'Estat espanyol], la meva tieta i el seu marit diuen que aquí s'hi està millor. I sí, quan es treballa sí, però quan no es té feina... Aquí, no hi tinc família, només la tieta. I sense feina no em vull quedar. Vaig venir aquí per treballar, per conèixer un home amb qui casar-me. [...] Els homes volen dones decents. No volen dones amb malalties, per això busquen dones que no tinguin relacions amb altres homes».

5.9 El cas de l'Uma

També l'Uma, una dona índia de mitjana edat, arribada a l'Estat espanyol ara fa deu anys, divorciada i amb dos fills a càrrec, ha rebut agressions i ofertes de matrimoni per part dels seus ocupadors.

Per recomanació d'una amiga, l'Uma va posar un anunci al carrer oferint feina per cuidar persones i netejar cases. La va trucar un senyor de mitjana edat i la va citar en un carrer no gaire transitat. Ella hi va anar pensant que anirien junts fins la casa on presumptament havia de netejar, però el senyor la va

convidar a un cafè. Ella no va acceptar. Va mantenir una conversa curta amb ell. Ell no deixava que se n'anés. La va retenir pel braç; ella va forcejar i finalment la va deixar anar. L'home li va dir que *«era un home vidu i que necessitava d'algú que el cuidés, que li rentés la roba i que estigués per ell, perquè se sentia sol»*.

Poc després, l'Uma va aconseguir una feina per mitjà d'una coneguda. La seva feina consistia a cuinar per un home de més de 90 anys, netejar el pis i planxar-li la roba, unes hores diàries pocs dies a la setmana. L'home passava moltes hores sol. Els seus fills no el visitaven gaire, tot i que vivien molt a prop. L'única persona que se'n feia càrrec era un amic més jove que el visitava. Va ser aquest amic qui la va contractar. Poc després d'iniciar la feina, el senyor va començar a fer-li propostes de matrimoni. La solució va ser evitar passar estones a soles amb ell. Això la feia sentir més tranquil·la:

«Durant uns mesos el senyor va anar fent-me propostes de matrimoni. Al començament jo m'ho prenia amb sentit de l'humor, però després de tanta insistència va començar a incomodar-me, així que ho vaig comentar a un amic del senyor per a qui treballava, que era qui em va aconseguir la feina. Des de llavors aquell amic se l'endú a la piscina abans que jo arribi. El vell té molta energia, neda i quan surt, va a jugar al dòmino i a les cartes amb els amics del casal. Jo el recullo, però ja no em diu res. Així que puc cuinar, netejar i estar tranquil·la fins que arriba el moment d'anar-lo a buscar. Miro de no tenir gaire contacte amb ell».

Malgrat que li resultava molest i li provocava molta incomoditat, no es va plantejar deixar la feina:

«No podia deixar aquesta feina, perquè si no, qui cuidaria el meu fill? Qui pagaria les despeses del pis?».

5.10 El cas de la Francisca

La Francisca és una noia jove d'Hondures i fa pocs anys que va arribar a l'Estat espanyol. Va venir sola per buscar un futur millor pels seus fills. Està separada. Té dos fills. A Hondures treballava a un banc. Des que va arribar ha treballat cuidant persones grans, com a interna i per hores, i també en la cura d'infants. Actualment treballa cuidant un home de més de 90 anys que viu sol. Segons diu la Francisca, està molt bé de salut i és molt independent. Treballa cinc hores diàries i cobra 500 euros al mes, sense contracte. Des de l'inici, el senyor va començar a insinuar-se sexualment. També li ha proposat matrimoni. La situació la incomoda moltíssim i fins i tot l'atemoix. Està decidida a deixar la feina si això no canvia.

«A l'inici, amb la seva forma de parlar, no em sentia còmode. Començava a parlar de coses sexuals i em deia 'quan jo era jove, a les dones les feia sentir molt bé, i ara ja no puc fer-ho perquè ja no em funciona, però amb la llengua faig miracles'. Immediatament li vaig explicar a la filla. Se suposa que va parlar amb ell i li va fer veure que amb aquelles paraules m'estava faltant el respecte i que mirés de no dir-me aquelles coses. Ell comença a parlar i em diu 'com és que una noia tan guapa no té nòvio? Si jo tingués la teva edat... és que et faria...'. I comença a detallar les coses. 'Para', li dic. El tallo d'arrel i canvio de tema. Ho faig de forma convincent. Últimament quan el dutxo em diu 'ai, si haguessis fet això quan era jove... perquè ara ja no puc fer res. Si llavors m'haguessis tocat aquí... uuuh, s'hauria aixecat immediatament'. I comentaris d'aquest tipus. I això fa que hi hagi dies que no el vulgui ni agafar. 'Fes-me un petó a la boca', em diu. 'Per què t'hauria de fer petons a la boca?', li contesto. 'Perquè somio amb els teus llavis', diu. 'M'estàs faltant al respecte. Perquè em dius això si saps que no te'l donaré?', li responc. I ell insisteix 'és que tu ets tonta, no saps tot el que et podria donar'. Fins al punt que acaba pràcticament oferint-me diners».

També li ha ofert casar-se amb ell:

«Fins i tot m'ha ofert casar-me amb ell. Diu que per ajudar-me, per millorar la meva situació, que no sigui tonta, que podria portar els meus fills... si aquesta fos la sortida, ja faria temps que m'hagués casat. De fet, temps enrere ja m'havia passat una cosa similar. Llavors estava cuidant un senyor gran i el portava al Casal de la gent gran. Ell també em va oferir casar-me amb ell per poder arreglar els meus papers. Si m'agradés el diner fàcil, és que no hauria vingut aquí a treballar, a Hondures mateix ja es pot fer».

Tot i les seves negatives, el senyor segueix insistint que es quedi a dormir, que necessita també algú durant la nit:

«Un cap de setmana que vaig anar a cuidar-lo al matí, el vaig trobar estirat a terra. Havia caigut. I em va dir 'necessito que estiguis aquí amb mi, que et quedis a dormir'. M'insistia de forma agobiant. A vegades fins i tot crec que cau expressament. I aquella nit vaig acceptar. Aquella nit m'hi vaig quedar perquè no podia moure's. S'havia fet mal al genoll de tant esforç per aixecar-se. Els hi vaig dir als fills que jo mateixa aconseguiria una altra persona perquè es quedés a la nit, perquè jo no podia. Ho vaig dir a una persona del col·lectiu [l'associació] i hi va anar. I ara diu que no necessita ningú... Vol que sigui jo qui es quedi. Tinc pendent parlar-ho amb els fills, però sento que tinc certa pressió. Ara que hi ha la noia diu 'no em serveix de res, aquesta ve a guanyar-se els diners sense fer res; jo m'aixeco sol i no la necessito'. Es

queixa que l'únic que fa és seure i ni tan sols li dona conversa. Jo sí que ho faig, i ell em dedica cançons, perquè és murcià i li agrada molt cantar. Llavors jo li comento 'com és que demanes que vingui jo, si ja hi tens algú i dius que no la necessites per res?'. I ell respon 'no, és que jo vull que hi siguis tu, perquè no passis fred, perquè no t'aixequis tan d'hora al matí. [...] Jo no et faré res. Jo no puc fer més que fer-te un petó i ja està. No siguis tonta, pagues una habitació perquè vols. Pots dormir aquí i t'estalvies l'habitació'. Jo li dic que no puc, perquè tinc una altra feina, llogo una habitació i estic bé així».

[...] Si ell canviés i jo realment sentís que no hi ha un interès sexual en el que m'ofereix... perquè ell em proposa d'anar a casa seva, que no pagui una habitació, que deixi l'altra feina, que puc quedar-me les tardes per fer el que vulgui... és la feina que totes voldríem tenir. Ell m'ho està oferint».

Sovint li pregunta per la seva vida personal i es comporta com si hagués de donar-li explicacions al respecte:

«Quan em pregunta sobre nòvios, com jo no vull parlar de la meua vida personal li dic que no en tinc i ell s'exclama 'però que tontos que són, que cecs!'. Fa poc li vaig comentar que sortiria amb un noi, i em va deixar anar 'segur que quan surtis amb un noi t'oblidaràs de mi per sempre'. 'No', li dic. 'Jo faig la meua feina, jo et cuidaré el temps que tu vulguis'. I ell respon 'però ja no existiré per a tu'. Veient com es va posar jo pensava 'però si jo puc tenir nòvio, per què li dono explicacions?'. És una situació bastant incòmode. Fins i tot els seus fills ho han notat, i els hi explico a ells que em fa vergonya que prengui aquestes actituds. [...] Ell sempre diu que sóc l'única que es preocupa per ell. Sempre li repeteixo que els seus fills em paguen per fer això, que no hi vaig de gratis. Sóc la noia que el cuida, res més que això. 'Però t'estimem com si fossis de la família' em respon».

[...] A mi no m'agrada que em digui aquestes coses, no m'agrada. No sé si això és assetjament. Assetjament seria quan una persona et pressiona per tenir una relació amb ell. I ell directament no m'està pressionant. [...] A vegades sí que he sentit que li faig un petó a la galta i apropa la boca. I això em fa... no sé. Llavors l'aviso i em diu que m'estima com una filla, i jo responc que a una filla no se li fa això. Fa poc em vaig quedar a dormir, per no haver d'anar a casa abans d'anar a l'altra feina, i em va dir 'dorm al meu llit'. 'Per què ho hauria de fer?', li vaig contestar. 'Dormiré a l'habitació on dorm l'altra noia'. Però es notava que estava molest perquè no vaig anar al seu llit. Són situacions que em fan sentir malament. No sé si és assetjament o una altra cosa, però és molt incòmode».

La seva estratègia per aturar aquestes actituds ha estat parlar amb la filla. I la filla ha parlat amb el seu pare perquè aturi aquestes insinuacions. Tanmateix, des d'un inici la va advertir que amb l'anterior noia que tenien contractada alguna cosa havia passat, perquè ella se'n va anar al cap de dos dies sense dir res:

«Quan li vaig explicar al fill el què passava, em va dir 'et donaré un consell, mai li acceptis res. Hi havia una altra noia que va durar dos dies i se'n va anar sense dir res. No va voler dir res ni explicar el motiu. Després ell va dir que la noia havia robat. No sabem què va passar, només t'estic advertint que no acceptis regals d'ell, per evitar possibles problemes. T'ho dic perquè vegis com és'. M'imagino que començaria a assetjar-la pensant que perquè li havia regalat alguna cosa ella acceptaria el que fos, és el que em ve al cap».

Admet que amb el temps ha anat adquirint experiència i capacitat per defensar-se i exigir els seus drets:

«Quan vaig arribar aquí a tot deia que sí. Per por. La por de que no tinc on anar, no tinc papers, no tinc feina...». Com ella mateixa diu està aprenent a defensar-se.

PATRONS, PERFILS I SITUACIONS EN L'ASSETJAMENT SEXUAL

Els casos exposats ens permeten identificar patrons, perfils i situacions que es repeteixen en l'assetjament sexual i que l'expliquen més enllà dels casos individuals.

6.1 Perfil de la persona assetjadora

El perfil més habitual de la persona que assetja la treballadora de la llar és la d'un home gran —ja sigui vidu, casat o solter— que contracta la treballadora per feines de cura, pròpia o d'algun familiar, i/o neteja de la casa, directament o a través d'una empresa. Els perfils poden ser diversos:

Diversitat de perfils

- Home gran vidu, que viu sol, que contracta la treballadora perquè el cuidi i netegi la casa. Generalment és la família qui contracta la treballadora.
- Home gran casat, que viu amb la seva dona malalta, que contracta una treballadora perquè cuidi la dona i netegi la casa. De vegades són els fills qui la contracten.
- Home gran casat, que té la dona hospitalitzada, que contracta la treballadora perquè netegi la casa.
- Home gran casat, que viu amb la seva dona i contracta la treballadora perquè el cuidi. Generalment, és la dona qui la contracta.
- Home gran o de mitjana edat, solter, que viu amb la mare i contracta la treballadora perquè la cuidi. Generalment, és ell qui la contracta.
- Home gran o de mitjana edat, que sota pretext de fer una entrevista de feina –de cura o neteja–, fa pujar al cotxe la treballadora i la porta a un lloc solitari. Allà li ofereix una feina de 'neteja' que inclou relacions sexuals.
- Home gran o de mitjana edat que contacta la treballadora per telèfon, i sota el pretext d'oferir-li feina –cura o neteja–, li envia missatges amb contingut sexual.

En la majoria dels casos, l'assetjament sexual es produeix d'amagat dels familiars. En el cas d'homes que tenen la dona malalta, s'aprofiten que no té mobilitat, que té algun tipus de deteriorament cognitiu o que està hospitalitzada. Hi ha casos també en què la dona n'és testimoni, però manté una actitud condescendent, adduint que el marit és vell i no sap el que es fa, o senzillament entenent que és una acció que es pot permetre. Sorprenentment, de vegades fills i filles normalitzen també l'assetjament, desatenent les demandes que fa la treballadora.

Sovint, els assetjadors tanquen portes amb clau i treuen pestells de les portes del bany i de l'habitació on dorm la treballadora –quan hi treballa en règim intern– per poder-hi entrar quan volen i sense avisar. Com hem vist, l'assetjament sol anar acompanyat de pressions, amenaces i xantatges i en alguns casos d'un tracte humiliant i vexatori.

6.2 Tipus i situacions d'assetjament

D'acord amb la percepció de les treballadores, podem ordenar els tipus i situacions d'assetjament sexual de la següent manera:

Assetjament lleu

- Floretes i comentaris amb contingut sexual intimidatori, que inclou actitud prepotent en relació a les pròpies capacitats sexuals.
- Preguntes sobre la vida sexual i personal de la treballadora.
- Demanar tocaments i carícies sense pressions.
- Demanar obertament relacions sexuals sense pressions.
- Exhibir-se nu davant la treballadora.
- Pressionar per concertar cites o per participar en activitats lúdiques no desitjades.

Assetjament greu

- Comentaris sexuals ofensius.
- Mirades obscenes.
- Demanar que la treballadora es posi roba sexy per treballar.
- Apropament excessiu.
- Comentaris sexuals a través del telèfon mòbil.
- Propostes de matrimoni sota pressions i xantatges.

Assetjament molt greu

- Tocaments agressius.
- Ofertes de feina de cura o neteja, que inclouen explícitament favors sexuals.
- Pressions per acceptar feines que inclouen relacions sexuals sota pressions i coaccions.
- Pressions per obtenir sexe a canvi de millores salarials o contracte.
- Acorralament en espais públics sota pretext de fer una entrevista de feina.
- Realitzar actes sexuals –inclosa la satisfacció de tot tipus de fantasies sexuals– sota amenaça d'acomiadament, denúncia a la policia, denúncia de robatori o maltractament.
- Assalt sexual. Violació.

6.3 Efectes i conseqüències de l'assetjament sobre les víctimes

L'assetjament sexual té efectes profunds sobre les treballadores que el pateixen, a nivell físic, psicològic, laboral i social. Generalment no només es veuen obligades a deixar la feina –ateses les condicions específiques en què treballen– sinó que suporten els efectes d'una situació traumàtica que es prolonga en el temps i que repercuteix molt negativament sobre la seva vida personal, social i laboral.

A nivell físic

- Provoca estrès, insomni, mal de cap, fatiga, dolor.

A nivell psicològic

- Provoca depressió, decaïment, ansietat, angonya, pèrdua d'autoestima, culpa i vergonya.
- Provoca por i un estat d'alerta permanent, angonya i patiment.
- Aniquilament moral.
- Por.
- Pèrdua del sentit de la vida –quan l'assetjament és fort i prolongat.

A nivell laboral

- Suposa perdre la feina.
- Provoca por i desconfiança –davant entrevistes de feina.
- Provoca desconcentració i baix rendiment.
- Porta a rebutjar ofertes de feina com ara treballar per un home gran.
- Limita la recerca de feina: es retiren els anuncis dels portals d'internet i dels espais públics, per por a rebre trucades no desitjades.

A nivell social

- Possible estigmatització: acompanyada d'incredulitat i desconfiança envers la dona que denuncia aquesta situació.
- Sensació d'aïllament.

6.4 Factors que potencien o inhibeixen l'assetjament

Exposats els casos, podem identificar aquells factors que fan més vulnerables les dones i aquells que les apoderen davant l'assetjament sexual:

Factors que fan vulnerables les dones davant l'assetjament

- La situació d'irregularitat administrativa i les dificultats de regularització.
- Manca de recursos econòmics.
- Inaccessibilitat d'altres espais laborals.
- El desconeixement dels seus drets socials i laborals.
- El desconeixement de la llengua del país d'acollida.
- Manca de xarxa familiar.
- Manca de xarxa social –especialment les internes que fa poc que han arribat.
- Atomització i privacitat de l'àmbit domèstic.
- La dificultat de fer inspeccions de treball.
- El no reconeixement del dret a l'atur –introdueix pressió per aguantar situacions no desitjades.
- La manca de dret a la negociació col·lectiva.
- Desconeixement del procediment per denunciar casos d'assetjament sexual.
- Falta d'accés a la justícia.
- Normalització de les violències masclistes.
- Masclisme institucional en els països d'origen.
- Desconfiança davant les autoritats policials.

Factors que apoderen les dones davant l'assetjament

- Accés a la regularització administrativa.
- Xarxa social forta.
- Xarxa familiar forta.
- Domini de l'idioma del país d'acollida.
- Formació professional.
- Accés o pertinença a associacions i col·lectius que vetllen pel compliment dels drets laborals de les treballadores.
- Coneixement dels drets socials i laborals.
- Coneixement dels procediments d'accés a la justícia: on, com i quan interposar una denúncia.
- Superar i expulsar la por del cos.
- Capacitat de reconèixer les formes de violència masclista.

6.5 Estratègies d'autodefensa, prevenció i apoderament davant l'assetjament

Al marge de les actuacions institucionals necessàries per eradicar l'assetjament sexual, les dones que han participat en l'estudi han identificat una sèrie d'estratègies i mesures per tal de protegir-se davant l'assetjament sexual, tant pel que fa a la prevenció, com pel que fa a la reacció davant una situació viscuda.

Què fer davant una situació d'assetjament sexual?

- Explicar-ho de seguida a algú de confiança.
- Exposar-ho a la família de l'assetjador. Revelar-ho a l'empresa –si és el cas.
- Amençar l'assetjador amb denunciar-lo a la policia.
- Amençar l'assetjador amb fer-ho públic.
- Explicar-ho a una associació o col·lectiu que vetlli pels drets de les treballadores i buscar assessorament legal.
- Informar-se sobre quins són els drets que té la treballadora i com cal actuar davant aquestes situacions.
- Acudir a la comissaria de policia –Mossos d'Esquadra– i informar-se sobre la conveniència i viabilitat d'interposar una denúncia.

Com podem prevenir l'assetjament?

- No pujar a un cotxe d'un desconegut –quan ofereix propostes de feina.
- No anar sola a les entrevistes de feina.
- Anar amb compte amb els anuncis posats en portals d'internet.
- Informar-se dels seus drets laborals.
- Informar-se sobre quines situacions poden ser considerades com assetjament sexual d'acord amb la legislació vigent. Tenir ben identificades les situacions que constitueixen delictes.
- Informar-se sobre el procediment de denúncia: on, com i quan actuar.
- Recollir proves. Deixar la funció d'enregistrament de veu del mòbil encesa quan es produeix l'assetjament.
- Conformar taules de treball integrades per dones migrades, a través de les associacions, que vetllin per oferir un espai on acudir, informar-se i apoderar-se davant l'assetjament sexual.
- Crear un espai de reflexió i treball conjunt sobre l'assetjament sexual des de les associacions de dones migrades.
- Difondre materials –fulletons– i organitzar xerrades informatives sobre l'assetjament sexual des de les associacions, que contribueixin a identificar-lo, reconèixer-lo i actuar sobre el mateix.

FACTORS QUE EXPLIQUEN I FAN SINGULAR L'ASSETJAMENT SEXUAL EN DONES MIGRADES TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES

Arribat a aquest punt podem identificar els factors que expliquen i fan singular l'assetjament sexual en dones migrades treballadores de la llar i les cures. En termes generals, hem identificat diversos factors explicatius fonamentals:

1. L'assetjament sexual és part d'una situació d'abús laboral i vulneració de drets major

La falta de regulació i la forta precarietat que caracteritza el sector del treball de la llar i les cures, la manca de reconeixement de drets laborals fonamentals, com ara el dret a l'atur o el dret a la negociació col·lectiva, els elevats índexs d'informalitat i la manca d'inspeccions de treball, entre d'altres, exposa a les treballadores a patir tot tipus d'abusos a la feina, inclòs l'assetjament sexual. Hem comprovat com, generalment, l'assetjament sexual va acompanyat de la vulneració de molts altres drets, abús de poder i tracte vexatori. Una part important de les dones treballen sense contracte i quan el tenen s'exposen a l'incompliment del mateix per part de l'ocupador: contractes on figuren menys hores de les que realment fan, hores extres no remunerades, jornades interminables, indefinició de tasques, salaris per sota del mínim interprofessional, situacions on els descompten del salari les quotes a la Seguretat Social, on els neguen la possibilitat de demanar baixa laboral en cas de malaltia o accident sota amenaça d'acomiadament, acomiadaments improcedents, entre d'altres. La falta de mecanismes de control pel compliment efectiu de la normativa, tant per part de particulars com d'empreses i agències, agreuja la indefensió davant aquestes situacions. La sensació d'impunitat és molt gran.

En el cas de les treballadores en règim intern, amb o sense contracte, les condicions abusives són encara més evidents. Més enllà de patir els efectes de la reclusió, o «*encierro*» com elles mateixes l'anomenen –generalment treballen les 24 hores del dia i tenen únicament un dia i mig lliure, si el tenen– i no disposar de cap altre lloc on viure –cosa que les fa encara més vulnerables–, sovint estan exposades a dinàmiques de control i autoritat excessives, fins al punt de sentir que qui les contracta s'apropia i disposa de la seva persona en la seva totalitat. Algunes s'hi refereixen en termes d'un règim d'esclavitud.

La falta de reconeixement secular del treball de la llar i les cures, no només a nivell jurídic, sinó també a nivell social i cultural, juntament amb un imaginari social que menysté les persones que el duen a terme, exposen les treballadores a la permanent vulneració dels seus drets, indefensió i desigualtat. L'assetjament sexual no és un fet aïllat, sinó que és expressió d'unes condicions laborals precàries deficientment regulades, i d'un tracte humà que sovint menysté les treballadores –amb actituds masclistes, classistes i racistes– i vulnera els seus drets laborals i socials fonamentals.

2. La condició migratòria agreuja el risc a patir assetjament, xantatges i coaccions sexuals, especialment quan les dones es troben en situació administrativa irregular

Les dones migrades en situació administrativa irregular, especialment si fa poc temps que són aquí, estan, en general, més exposades a l'assetjament sexual per la seva major desprotecció legal, forta necessitat econòmica, desconeixement de les normatives locals i manca de coneixement del país, falta de domini de l'idioma –en alguns casos– i falta de xarxa social i familiar. En el cas de les treballadores en règim intern la vulnerabilitat encara és major, atès que viuen en el domicili on treballen i perdre la feina suposa perdre també el lloc on viure. Sovint la desesperació i el desemparament les porta a aguantar situacions de molta violència, davant les quals els resulta difícil reaccionar. A aquestes dificultats s'hi afegeix la manca de confiança en les autoritats de l'ordre, Mossos d'Esquadra i Policia Nacional, de qui desconfien, no només per la seva situació de vulnerabilitat administrativa –si denuncien tenen por que se'ls obri un expedient d'expulsió– sinó per la desconfiança que els tenen en llurs països d'origen. Cal afegir que els requisits imposats per la Llei d'Estrangeria de l'Estat espanyol¹⁹ dificulten enormement la regularització de les dones que treballen en el sector de la llar, tenint en compte, a més, que llurs possibilitats de treballar en altres sectors laborals és molt limitada. Existeix efectivament, i malgrat la sobre-qualificació de moltes d'elles, un «*sostre de vidre*» que les confina a un nínxol laboral que es caracteritza per la precarització. Així, es perpetua la cadena d'economia submergida i s'agreuja la vulnerabilitat davant els xantatges i les pressions per part de les persones que les contracten.²⁰

Oferir «*papers*» a canvi de favors sexuals o a canvi de contraure matrimoni són dues pràctiques recurrents. Sovint el matrimoni es presenta com l'oportunitat de regularitzar la situació administrativa, adquirir una solvència econòmica i agilitzar el procediment de reagrupament familiar –portar els fills/es des dels països d'origen. També són freqüents les amenaces de denúncia a la policia i les amenaces de denúncia per robatori o maltractament si la treballadora no cedeix al xantatge o explica el que està passant a algú. Aquí s'intueix una relació fins ara no desvetllada entre les situacions d'assetjament sexual viscudes i les acusacions –presumiblement falses– de robatori que arriben als jutjats contra les treballadores. La situació de vulnerabilitat jurídica, econòmica i social en què sovint es troben les dones migrades –especialment quan fa poc temps que han arribat– explica, en gran mesura, el com i el perquè de l'assetjament sexual del que són objecte.

19 CONGRÉS DELS DIPUTATS, Reial Decret 557/2011, de 20 d'abril, pel que s'aprova el reglament de la Llei Orgànica 4/2000, sobre els drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.

20 MUJERES MIGRANTES DIVERSAS, «Recomendaciones al Ayuntamiento de Barcelona sobre política pública para la atención de las trabajadoras del hogar, la limpieza y los cuidados».

3. Malgrat el nombre d'abusos comesos és elevat, el nombre de denúncies interposades davant la justícia, per via administrativa o per via penal, és molt reduït

De les 33 dones enquestades que afirmen haver patit assetjament sexual en algun moment de la seva vida laboral al país d'acollida, únicament quatre –6%– ho han denunciat. Cal afegir que les denúncies s'interposen en situacions molt desesperades –generalment quan la feina ja s'ha perdut– i prèvia recomanació d'alguna entitat, associació o sindicat. Davant el requeriment de presentar unes proves molt difícils de recollir no només per les condicions en què es produeix l'assetjament –dins del domicili–, sinó per l'afectació psíquica que produeix, les víctimes expressen el seu disgust i la seva indignació. Malauradament, la denúncia no els ofereix garanties i no sempre les protegeix davant la justícia. Per altra banda –i aquest és un altre factor de vulnerabilització– tant si s'ha produït ja l'acomiadament com si no, en el moment de cursar la denúncia la treballadora assumeix que la feina ja l'ha perduda. La decisió de denunciar suposa desistir de la feina, sense possibilitats de ser reubicada, agafar una baixa o accedir a una prestació d'atur. En el cas de les internes, suposa també perdre el lloc on viure.

Cal afegir que, sovint, quan la dona es decideix a denunciar, només cursa denúncia pel fet d'estar treballant sense contracte o per acomiadament improcedent, no per assetjament. La por a les represàlies, la vergonya, la sensació de vulnerabilitat, el dolor, juntament amb la dificultat de prova i la falta d'empatia d'alguns operadors jurídics explica el reduïdíssim nombre de denúncies per assetjament sexual malgrat l'elevada incidència.

4. La por és un sentiment habitual. La por paralitza i minva la capacitat de reacció davant l'assetjament. Sovint explica per què les treballadores no ho expliquen a ningú i guarden silenci

La major dificultat amb la que es troben les dones que pateixen o han patit assetjament sexual és treure's la por del cos. Són moltes les dones que afirmen tenir la por dins del cos. La por les obliga a viure en un estat d'alerta permanent que els genera angoixa, patiment i desconfiança.

Les pors que expliquen el seu silenci són diverses: por a perdre la feina i no poder mantenir llurs famílies –recordem que el 59% de les dones enquestades afirma que la seva família depèn dels diners que ella guanya per la seva subsistència–; por a perdre el lloc on viuen –en el cas de les internes–; por a ser «*expulsada*» del país, quan s'està en situació irregular –l'amenaça d'expulsió, malgrat no sigui certa, és recurrentment utilitzada pels ocupadors com a eina de xantatge–; por a ser objecte de falses acusacions, com ara robatori o maltractaments, que vulneren el seu honor i les calumnia; por a que ningú les cregui, ni la família de l'assetjador, ni l'empresa per la qual treballen, ni tan sols la pròpia família; por a ser acusades d'haver «*provocat*» la situació i a patir l'estigma per part d'un entorn social que no sempre es mostra comprensiu davant aquestes situacions. La violència física i psíquica destrueix moralment la persona i li treu tota capacitat de reacció. Hem vist, en els casos més greus, com les dones ens parlen de fins a quin punt la seva vida ha quedat aniquilada.

5. La normalització de conductes que tècnicament poden ser considerades assetjament sexual explica, en molts casos, la manca de reconeixement i per tant de reacció davant l'assetjament

A diferència d'algunes formes d'assetjament sexual que es perceben com a més greus —com ara l'ús de la força física, l'acorralament, les mirades obscenes, el xantatge i les amenaces per obtenir favors sexuals, l'assalt sexual—, altres formes d'assetjament que sovint es perceben com més lleus —com ara comentaris amb contingut sexual, preguntes sobre la vida sexual de la treballadora, demandes de carícies i tocaments, peticions de matrimoni— no sempre es reconeixen clarament com d'assetjament sexual per part de les treballadores. N'hem vist molts exemples: homes que parlen de la seva vida sexual fent èmfasi en detalls morbosos i presumint davant la treballadora d'una virilitat prepotent; homes que expressen llurs fantasies sexuals a la treballadora; homes que els llencen floretes del tipus: «*que guapa estàs*», «*tens nòvio?*», «*si fos jove no sé què et faria*», «*so-mio amb aquests llavis*»...; tocaments fortuïts com ara palmades al cul, buscar els llavis de la treballadora quan aquesta li fa un petó de salutació a la galta; o demandes amb un fort caràcter sexual com ara: «*fes-me un petó*», «*em podries fer l'amor?*», «*toca'm aquí*», «*per què no et cases amb mi?*»... A vegades —no sempre— aquestes situacions es normalitzen i, en alguns casos fins i tot, provoquen riure, afalagament o s'encaixen amb paternalisme i condescendència: «*és vellet*», «*no sé si ho faria amb mala intenció*», «*és bona persona*»... Aquesta manca de reconeixement té profundes arrels en un sistema patriarcal que normalitza la violència i la fa invisible, que defineix normes i actituds, així com el tipus d'interacció que es considera apropiada i tolerable entre els sexes.

6. La falta de reconeixement i la normalització de la violència no prové únicament de les dones assetjades, sinó també dels familiars de la persona per a qui es treballa i per part de les empreses i agències que fan d'intermediàries entre l'ocupador i la treballadora

En aquest sentit, crida l'atenció els casos en què són els mateixos familiars, ja sigui la pròpia dona o els fills, qui adverteixen la treballadora que vagi amb compte amb el pare o el marit: *«compte amb ell que s'escalfa molt», «l'última treballadora se'n va anar sense dir res i no sabem per què; tu per si de cas no li acceptis cap regal al meu pare»...*

Per altra banda, quan la família és informada del que està passant, no sempre reacciona com la treballadora esperaria. En algun dels casos, «ni tan sols se sorprenen» i fins i tot en alguna ocasió han reaccionat de manera agressiva. Hem vist el cas de famílies que diuen a la treballadora que «si no t'agrada ja saps on hi ha la porta», o «n'hi ha quinze com tu esperant aquesta feina». També hem vist el cas d'una dona que s'avergonyeix quan el seu home toca davant d'ella la treballadora, però que la seva reacció no passa d'aquí; o el cas d'una altra dona que no creu la seva amiga quan li comenta l'episodi d'assetjament patit a mans del seu marit.

També algunes empreses normalitzen l'assetjament sexual, traient-li importància i minimitzant-ne els efectes. N'és exemple la resposta d'una empresa quan la treballadora li comunica els abusos de què ha estat objecte: *«però si tots els homes grans són així»*. Això fa que sovint les treballadores no diguin res a l'empresa, per por a que no les creguin o puguin pensar que elles ho han provocat: *«i per què hauria de dir res si no em creurien o ho entendrien com un joc perquè és vell?»*.

7. La violència masclista, en la parella, laboral, institucional... travessa la vida d'aquestes dones. Això dificulta el reconeixement de l'assetjament sexual i contribueix a la seva normalització

La distància que tant l'enquesta com les entrevistes assenyalen entre l'assetjament tècnic i l'assetjament declarat n'és expressió [vegeu nota 17]. La violència masclista, molt institucionalitzada als països d'origen, les culpabilitza i les avergonyeix davant l'assetjament i destrueix l'autoestima. És habitual que les dones hagin patit o pateixin violència masclista dins la parella, o que hagin estat víctimes d'abusos per part del pare des de la infància. Hem recollit testimonis que expliquen com a les dones els han ensenyat que *«cal aguantar les pallisses del marit»*, o que *«les dones valen molt poc; ens fan sentir culpables pel sol fet de ser dones, ens jutgen, ens utilitzen»*. Una dona s'hi referia a la necessitat de *«treure's les teranyines del cap per poder fer coses»*. La desconfiança fa que sovint no diguin res a llurs parelles o famílies, alhora que les aïlla socialment i emocionalment.

CONCLUSIONS, A MODE DE RECOMANACIONS FINALS

Basant-nos en les dades presentades, podem afirmar que l'assetjament sexual en el sector del treball de la llar i les cures és especialment notori. Si bé les dades de l'enquesta no són concloents, per la limitació de la mostra i perquè les situacions laborals que han estat valorades inclouen altres ocupacions a la del treball de la llar, sí estem en condicions d'afirmar que la incidència de l'assetjament sexual en el treball de la llar —el 71% de les dones enquestades han estat ocupades en el sector de la llar i el 52,5% en la neteja— és molt elevat. Recordem que el 41% de les dones enquestades afirma haver estat objecte de grolleries —insinuacions, proposicions o comentaris de caràcter sexual—, el 28% haver estat objecte de tocaments o d'apropaments excessius —tocaments, fregaments, pessics—, el 10% haver rebut demandes de relacions sexuals, sota pressió o no i el 10% afirma que han abusat sexualment d'elles. L'enquesta ens mostra també una distància considerable entre l'assetjament tècnic i l'assetjament declarat. Únicament el 24% de les dones enquestades reconeix totes les situacions presentades com assetjament sexual, amb una tendència a normalitzar situacions que podríem considerar com d'assetjament lleu o fins i tot greu —comentaris amb contingut sexual, tocaments o exhibir-se nu davant la treballadora, peticions de matrimoni, entre d'altres.

Hem vist com, si bé no és un fenomen exclusiu d'aquest àmbit laboral, l'assetjament sexual en dones migrades treballadores de la llar presenta particularitats,

tant pel que fa a les causes i les formes que pren, com a les conseqüències. Això obligaria les administracions públiques a abordar aquesta problemàtica de manera no genèrica, sinó específica. La necessitat d'elaborar un protocol per a la detecció, prevenció i actuació davant l'assetjament sexual que apliqui en aquest sector laboral –tenint en compte la diversitat de perfils de dones que s'hi ocupen, i en particular, el perfil de dones migrades en situació no regular– en seria un bon exemple. És un fet que són elles, les dones migrades, qui progressivament estan ocupant el sector laboral de les cures, cabdal per altra banda, en el sosteniment del nostre model de benestar. A Catalunya representen poc més de la meitat del conjunt de dones ocupades en el sector.²¹ Calen accions de prevenció dirigides a eradicar actituds masclistes i racistes, les quals, malgrat els avenços legislatius recents en matèria d'igualtat i violències masclistes o de gènere, persisteixen molt de fons.²²

Per altra banda, la falta generalitzada de conscienciació i visibilitat social d'aquest fenomen –hem vist fins a quin punt es normalitza i naturalitza– és l'expressió i alhora la conseqüència de la situació d'indefensió i desigualtat estructural en què es troba el col·lectiu de dones migrades treballadores de la llar. Les accions i polítiques dirigides a combatre l'assetjament sexual en aquest àmbit han de tenir un caràcter integral, que permetin abordar la precarietat que, novament, malgrat els canvis legislatius recents en matèria laboral, encara caracteritza el sector. Haurien d'abordar també la vulnerabilitat jurídica que pateixen les treballadores en un sentit ampli. Afavorir i garantir l'accés a la justícia és cabdal per incentivar i fer valer llurs drets. Sens dubte, aquesta mateixa situació de vulnerabilitat i manca de reconeixement de drets inhibeix la reacció i reforça –també a nivell social– la seva normalització, perpetuació i invisibilització.

Seguint l'estela de l'antropòloga Rita Segato,²³ la nostra intenció ha estat fer «*intel·ligible*» aquesta violència, opaca i silenciada, i mostrar com els casos presentats no són casos aïllats d'homes «*senils, anòmals o desviats*» que assetgen la treballadora per satisfer un desig sexual, sinó «*actes de poder*» a través dels quals exerceixen o restableixen el seu estatus. Actes que ens parlen de la dimensió pública –i no privada– d'aquesta violència i que, legítimats sobre estructures de poder patriarcal fortament establertes, troben empara institucional en una regulació laboral i una Llei d'Estrangeria de l'Estat que desprotegeix socialment i legalment les treballadores. Extreure-la de l'àmbit privat i mostrar-ne el seu caràcter estructural i polític ha estat l'objectiu central de l'estudi.

21 CERS-CCOO, «Situació laboral de la població estrangera a Catalunya. Informe 2017. Treballadores de la llar estrangeres».

22 TERRADAS (et al), *La violencia contra las mujeres en el contexto social y económico actual. Un estudio antropológico de los "condicionantes socioculturales" en la praxis judicial*.

23 SEGATO, *Las estructuras elementales de la violencia*.

Volem acabar encoratjant les associacions, els agents socials i sobretot les administracions públiques perquè actuïn amb fermesa i sense vacil·lació sobre l'assetjament sexual que pateixen les dones migrades treballadores de la llar i les cures. Cal abordar la seva opacitat i treballar conjuntament per enfortir el seu reconeixement.

FONTS I REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

AIETI, SEDOAC i AMALGAMA. Derecho a una vida libre de violencias. Experiencias y resistencias desde las mujeres migrantes» [en línea]. Obra Social La Caixa, Madrid, 2017. Disponible a: <www.aieti.es>.

ASPACIA, Fundación. «Violadas y expulsadas. Entre el miedo y la desprotección, mujeres migrantes en situación irregular frente a la violencia sexual en España». Madrid, 2013. Disponible a: <www.violadasyexpulsadas.org>.

BOFILL, Sílvia. «‘Otro trabajo del hogar es posible’: procesos de lucha por el reconocimiento y dignificación de los cuidados en tiempos de crisis» [en línea]. A *Quaderns-e de l’Institut Català d’Antropologia*, núm. 22 (2), p.133-149, 2017.

CASAS, Elisenda. «Acoso sexual en el trabajo» [en línea]. Mútua Asepeyo, 2010. Disponible a: <www.navarra.es>.

Centre d’Estudis i Recerca Sindical, CC.OO. «Situació laboral de la població estrangera a Catalunya. Informe 2017. Treballadores de la llar estrangeres». A *Estudis*, núm.36». CITE-CC.OO, 2017.

CCOO. Guia sindical sobre violències masclistes a la feina [en línea]. Disponible a: <www.ccoo.cat>, 2014.

CONSELL DE RELACIONS LABORALS DE CATALUNYA. «Protocol per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual i per raó de sexe a l'empresa» [en línia]. Generalitat de Catalunya, 2015. Disponible a: <www.treball.gencat.cat>.

CONSELL MUNICIPAL D'IMMIGRACIÓ DE BARCELONA. «Propostes per a la dignificació i sensibilització en l'àmbit del treball de la llar i la cura de les persones» [en línia]. Ajuntament de Barcelona, 2017. Disponible a: <www.bcn.cat>.

EMAKUNDE. «Protocolo contra el acoso sexual y sexista en el trabajo» [en línia]. Instituto Vasco de la Mujer, 2011. Disponible a: <www.emakunde.euskadi.eus>.

EMER. «Resumen del estudio sobre el acoso sexual de la mujer en el trabajo» [en línia]. Govern espanyol, 1994. Disponible a: <www.istas.ccoo.es>.

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS (FRA). «Violencia de género contra las mujeres: una encuesta a escala de la UE» [en línia], 2014. Disponible a: <www.fra.europa.eu>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Enquesta de violència masclista a Catalunya, 2016» [en línia]. Disponible a: <www.dones.gencat.cat>.

GIL RUIZ, Juana María (coord). «Acoso sexual y acoso por razón de sexo: actuación de las administraciones públicas y de las empresas». A *Justicia y sociedad*, núm. 35, 2013.

MESTRE, Ruth. «Feminisme, dret i immigració: una crítica feminista al dret d'estrangeria» [en línia]. Tesi doctoral. Universitat de València, 2005. Disponible a: <www.tdx.cat>.

INSTITUT DE LA DONA. *El acoso sexual de la mujer en el trabajo*. València: Emer Estudios, 1994.

INSTITUTO DE LA MUJER. *El acoso sexual a las mujeres en el ámbito laboral*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2006.

- MARTÍNEZ BUJÁN, Raquel. «La reorganización de los cuidados familiares en un contexto de migración internacional». A *Cuadernos de Relaciones Laborales*, núm. 29 (1), p.93-123, 2011.
- MUJERES MIGRANTES DIVERSAS, LAS LIBÉLULAS, MUJERES PA'LANTE, SINDIHOGAR I CALALA. «Recomendaciones al Ayuntamiento de Barcelona sobre política pública para la atención de las trabajadoras del hogar, la limpieza y los cuidados» [en línea], 2017. Disponible a: <www.bcnroc.ajuntament.barcelona.cat>.
- NOGUEIRA, Julia i ZALAKAIN, Joseba. *La discriminación múltiple de las mujeres inmigrantes trabajadoras en servicios domésticos y de cuidado en la CA de Euskadi* [en línea]. A Emakunde, Instituto Vasco de la mujer, 2015. Disponible a: <www.emakunde.euskadi.eus>.
- PÉREZ, Teresa. «L'assetjament sexual a la feina amb prou feines aflora a Catalunya: només 19 denúncies aquest any» [en línea]. A El Periódico de Catalunya, 30 d'octubre del 2017. Disponible a: <www.elperiodico.cat>.
- SEGATO, Rita. *Las estructuras elementales de la violencia*. Buenos Aires: Universidad Nacional de Quilmes, 2003.
- SORTZEN CONSULTORÍA. *Agresiones sexuales, cómo se viven, cómo se entienden y cómo se atienden*. Vitoria: Publicaciones Gobierno Vasco, 2011.
- SORTZEN CONSULTORÍA i MUJERES CON VOZ. «Acoso sexual y mujeres migradas» [en línea]. Emakunde, 2014. Disponible a: <www.feministas.org>.
- TERRADAS, Ignasi. *La violencia contra las mujeres en el contexto social y económico actual. Un estudio antropológico de los "condicionantes socioculturales" en la praxis judicial*. Memòria presentada a l'Instituto de la Mujer, Madrid, 2016 [document inèdit].
- UGT. «Informe sobre violencia de género. Incidencia en el ámbito laboral», 2017 [en línea]. Disponible a: <www.ugt.es>.

UNZUETA, María Ángeles. «Género, discriminación y violencia contra las mujeres». A LAURENZO, Patricia (et al). *Género, Violencia y Derecho*. València: Tirant lo Blanch, p. 27-48, 2008.

LEGISLACIÓ CONSULTADA

PARLAMENT DE CATALUNYA. Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes. A *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, del 23 de juliol del 2015.

CONGRÉS DELS DIPUTATS. Reial Decret-Llei 29/2012 de 28 de desembre, de millora de gestió i protecció social en el sistema Especial per a empleats de la llar. A *Boletín Oficial del Estado*, del 31 de desembre del 2012.

CONGRÉS DELS DIPUTATS. Reial Decret 1620/2011 de 14 de novembre, on es regula la relació laboral de caràcter especial del servei de la llar familiar. A *Boletín Oficial del Estado*, del 14 de novembre del 2011.

CONGRÉS DELS DIPUTATS. Llei 27/2011 d'1 d'agost, sobre actualització, adequació i modernització del sistema de la Seguretat Social. A *Boletín Oficial del Estado*, del 2 d'agost del 2011.

CONGRÉS DELS DIPUTATS. Reial Decret 557/2011, de 20 d'abril, pel qual s'aprova el reglament de la Llei Orgànica 4/2000, sobre els drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. A *Boletín Oficial del Estado*, del 30 d'abril del 2011.

PARLAMENT DE CATALUNYA. Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret a les dones a eradicar la violència masclista. A *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, del 2 de maig del 2008.

CONGRÉS DELS DIPUTATS. Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. A *Boletín Oficial del Estado*, del 28 de març del 2007.

UNIÓ EUROPEA, Directiva 2006/54/CE del Parlament Europeu i del Consell de 5 de juliol de 2006 [en línia]. Disponible a: <www.eur-lex.europa.eu>.

CONGRÉS DELS DIPUTATS. Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. A *Boletín Oficial del Estado*, del 12 de gener del 2000.

ANNEX

Declaracions de les protagonistes de l'estudi veus originals

El cas de l'Amina

Llegué a España sin papeles, no conozco a nadie. Te estás buscando la vida, eres una mujer sola, responsable de dos hijos, estás buscando trabajo, *buscas una vida mejor*. He encontrado trabajo con esta señora a través de una agencia, de interna. Su esposo me dijo, 'vas a trabajar con nosotros de lunes a viernes'. Era un matrimonio. Me dice que su mujer es minusválida, que necesita alguien que la ayude. El primer mes parecía normal y después ya empezó todo. Me dice: 'mira, por la noche yo no tengo sueño, y necesito una compañera conmigo'. Esta compañía podía durar hasta las tres de la madrugada. Me dice que por supuesto *esto es parte del trabajo, que le dejase tocarme*. Me cuenta su vida una y mil veces. Al final me estaba chantajeando. Como yo estoy una mujer sola, no conozco nada aquí, no tengo papeles, no tengo donde ir, no conozco nada de nada, me dice: 'vamos a hablar claro: *yo necesito una mujer aquí que trabaje y que tenga relaciones conmigo. Si no, no tienes el trabajo, te puedes marchar*'. Mi situación es que no conozco nada, ni siquiera hablo español, no sé dónde ir, mis hijos están ahí, necesitan comer, necesitan...

Me controlaba todo. [...] Si compraba un jersey, me decía: '¿de dónde ha sacado esto?'. Era horrible. Y como tiene esta enfermedad que no le deja

dormir... por la noche no dormía. Y si él no dormía yo tampoco. Pero al día siguiente yo tenía que trabajar. [...] *Era parte del chantaje. Yo te hago los papeles y tú me tienes que hacer esto y lo otro, y lo otro, y es que sin parar.* [...] Quería relación conmigo, *como una esclava*. No te digo como una novia o una esposa; era una esclava. Lo que quiere él, le hago yo. Te puedes imaginar cualquier cosa. 'Quiero que me hagas esto, y si no mañana puedes marcharte'. [...] Cerraba la puerta para que no entrase nadie desde fuera. Es viejo, pero muy inteligente. No deja rastro. Él entraba en mi cuarto y ni siquiera se molestaba en tocar a la puerta. Y cuando estaba yo en la ducha, entraba. Quitó el pestillo para que yo no pudiera cerrar la puerta. Y él entraba y decía: '¡a tú estás aquí, qué guapa!'. Él entraba en mi habitación y se metía en mi cama. *Me violaba*. Era un viejo para estarse fijando en mí.

[...]

Fíjate. Una vez tuve un accidente, que me cayó aceite en la mano que no podía del dolor... Yo no podía trabajar y no podía coger la baja. Y tengo que trabajar así. Porque él me decía que 'no puedes coger baja. Cuando te vas al médico y te dice si quieres baja le dices que no'. Ni siquiera sé qué significa baja.

Realmente, la persona que venga a casa para trabajar no es para su mujer, es para él. *Tú puedes estar con su mujer, hacer todo el trabajo que puedas, de la mejor manera que puedes, puedes hacer todo perfecto, pero si tú no le cumples a él con lo que él me pedía, no tienes trabajo.* [...] Yo llamé a su hijo y le he dicho: 'tu padre me está haciendo esto, me llama por la noche, me hace esto y lo otro...'. Y me dijo, 'si no te gusta ya sabes lo que tienes que hacer'. Pienso que ya lo sabían, porque cuando se lo he dicho no se sorprendieron ni nada.

Así estuve aguantando y aguantando durante siete años, pensando en mis hijos, no puedo dejar el trabajo, es que no conozco otra salida, para mi es la única salida. Es que no conozco aquí nadie, no tengo amigos, no sé nada, *soy extranjera*. Es como que estás en shock. *Haces lo que piden para sobrevivir; una mujer piensa en sus hijos, es todo lo que tengo.* Yo pasaría mil veces por esto, pero no puedo aguantar que mis hijos digan que yo no he hecho todo lo posible para sacarlos adelante.

He ido a la doctora y lo conté todo. Y me ha dado la baja por ansiedad. *Y al presentarle la baja al señor me echó.* Me dice: 'ahora mismo coges tus mierdas, estos hijos, y te vas de mi casa. ¡Pero ahora mismo!'. Ahí no tengo contrato con él. Me estaba cobrando en mano. Pero tengo recuerdos ahí, tengo fotos, videos con mis hijos, el cumpleaños de mi hija... todo lo he hecho ahí. Entonces yo le he dicho que no voy a la

calle ahora: 'Por lo menos me vas a dar tiempo para buscar algo'. Y me dice: 'No, te vas ahora o llamo a la policía'. Llamó a la policía. Yo he llamado también. Y ha llegado para los dos. Y le dice a la policía que no estaba alquilando, que yo lo estaba ocupando. 'Pero si están mis cosas, está la olla caliente... está mi vida ahí. Estoy pagando'. 'A ver, dame el contrato'. 'No tengo'. 'A ver, ¿cómo lo pagabas?'. 'En mano'. 'Pues te vas, te sales de aquí'. He pasado la noche en la calle. Ahora tengo fobia de la policía. *Si me pasa cualquier cosa, puedo llamar a quien sea menos a la policía.*

Yo en Marruecos he pasado también por muchas cosas. *Yo venía huyendo, y te encuentras lo mismo.* [...] *No quiero volver a trabajar de cuidado de personas. En casas pasan cosas horribles.* Es que te hacen de todo, y encima te quitan de tu vivienda y te quitan tus pertenencias. Es que no me parece justo. Puse la denuncia. Por lo menos te sientes bien, que hay justicia. Que no pueden hacer contigo lo que quieran. Por lo menos te sientes así.

[...] Y ahora no tengo ganas de hacer nada. *Me destrozó totalmente.* Y ahora mis hijos están empezando también a estar mal, al verme así... Estoy hecha polvo. Tuve una depresión, fui al médico. Estoy tomando un antidepresivo hace mucho tiempo. *Es que he perdido el sentido de la vida.*

El cas de la Magdalena

Era un señor muy mayor y terminó él también acosándome, me metía la mano y me decía groserías. Me decía que yo era esto y lo otro... A veces yo estaba en la cocina, y lo sentía detrás de mí, me agarraba, me metía la mano debajo de la falda... Estuve dos meses ahí y ya no aguanté más. La señora tenía dificultades para caminar, estaba en silla de ruedas, no se movía del comedor. Él era independiente. Yo me iba a la cocina, y él entraba ahí. No lo hacía delante de su señora. Ella siempre me decía: '*ten cuidado con él porque es muy calentón*'. Y yo le decía: 'no señora, tranquila'. *Intentaba no quedarme a solas con el señor. Me daba miedo.* Tuve que dejar el trabajo.

Nunca le dije nada a la señora. Yo solo llamé a la chica que me dio el trabajo y le dije que ya no seguía trabajando allí. Y me dijo: '¿por qué no te quedas?'. No pude decirle la verdad, porque el señor *me amenazó con acusarme de robo.* Entonces yo no dije nada. Solo le dije que el señor necesitaba una chica fija. Y me dijo ella: 'quédate'. Y le dijo que no por mi niña: 'tengo a mi niña, alquilo una habitación, y no puedo dejarla a ella sola'. Y me dijo, 'pues bien, era lo único que tenía para ti. Ahora ya no hay trabajo, si los has

dejado, es porque tú has querido'. 'Es que yo no puedo quedarme ahí'. Y de ahí ya no me han llamado para otro trabajo. *Tuve miedo, porque en mi país toda mi vida he trabajado y nunca me han acusado de robo y de nada*, y ¿para qué? Y por una cosa tan sencilla me van a decir que yo me robé tal cosa y tal cosa y voy a quedar yo mal con las personas acá. Tuve miedo. Tuve miedo.

Mi situación es muy difícil. Yo me vine por una situación en mi país, mi niña estaba amenazada de muerte. Fui a Cáritas y me dijeron que no me podían ayudar. Me daban víveres y yo buscaba trabajo, no tenía donde ir. Y pasó una situación muy desagradable. Estaba conversando con unos señores en la calle. Se puso a platicar conmigo una señora, luego un señor y estuvimos con mi hija platicando... yo en mi angustia que yo no tenía qué darle a mi hija, les estaba contando que la situación acá era muy dura para mí porque como no tenía papeles, no encontraba trabajo, tenía que pagar una habitación... Al terminar de conversar con ella se me acercó un señor y me dijo, '¿tú andas buscando trabajo?', y yo le dije que sí. 'Es que vieras que yo tengo un trabajo', me dijo. 'Yo te pago tres horas diarias'. Y yo emocionada, así que en mi pena y en mi dolor de ver a mi hija como estaba, le dije que estaba bien. Y me dijo: 'yo te voy a llevar con el chico', me dijo. 'Ven mañana a esta hora. Yo salgo de trabajar y te llevo en el coche, y te muestro y te regreso porque vivo por acá'. Yo creí en todo. 'Este chico es el que necesita', me dijo. Estaba ahí y el chico abusó de mí. 'Si hablas –me dijo– no tienes papeles, lo que vas a hacer es regresarte a tu país'. *Como no tengo papeles, a mí de esta forma me amenazó ese chico*. Yo salí corriendo de allá. Yo caminé, caminé... y no hallaba ni cómo venirme.

Así una se enferma, porque a mí me ha salido fatal todo esto, *yo ya no confío*. Si tengo alguien atrás de mí yo siento que... yo me siento mal. Ahora limpio tres horitas para una señora, pero *ya de coger yo e ir a buscar trabajo, me da miedo*. Ahora tengo ese problema, que tengo miedo.

El cas de l'Ana

Estuve trabajando para una empresa y me mandaron a cuidar dos ancianos. El señor tenía Parkinson. Iba el sábado hasta el domingo. Un día, era un domingo, y en la mañana tuve que vestir y cambiar al señor. Yo estaba así, y le agarro al señor, así para agarrarlo, y el señor *me agarra el pecho*. Allí estaba la esposa... es ancianita, *y yo me avergoncé, y me dio asco*. Y luego por la tarde... parecía que no llegaba la hora de irme, las 20h. Hice todas las cosas, y el señor que estaba en una silla de ruedas, trataba así como de abrazarme, quería agarrarme. Eso pasó el primer día que fui y ya no fui más. Nunca más volví a la empresa, ya no quise ir más. Yo me sentí muy mal, y dije, 'yo ya no voy'.

A la empresa no les dije nada: inventé cualquier pretexto. Es que a lo mejor de repente si voy, voy a perder mi tiempo, o me van a decir que '¿cómo que te agarró?'... o de repente *no me van a creer, o lo van a tomar como un juego porque es un ancianito*. Lo dejé correr.

Después estuve cuidando otro abuelito. Yo siempre lo llevaba, con él me la pasaba bien. Pero un día que yo voy, creo que ha sido la segunda vez que he ido... me fui a dormir por la noche porque estaba reemplazando a otra persona y entonces.... Ya lo dejé durmiendo al abuelito, y me dice –es que era pa' reírse, no sé si lo haría con buena intención– me dice, '*ay nena, ¿tú me puedes hacer el amor?*'. El abuelito me dice así. Y le digo, '¿cómo?, ¿qué pasa? ¿ahora que no está su hija me dice así?' 'No, no, perdona, perdona, no quise decirte, no te molestes conmigo'. 'Es que no me gusta que me digan así', le digo. [...] Después otro día que lo llevo al baño, estaba así, y me dice... yo lo agarraba... y yo no quería limpiarle la parte de abajo y le digo: 'tome y límpiense usted'. Y me dice: '*¿no me lo puedes tocar?*'. '¿Cómo?', le digo. '¿Qué le pasa? ¿usted está loco? No me moleste, eh, ahora sí le digo a su hija'. '¿Estás enfadada?', me dice. 'A mí eso no me gusta', le digo. Yo no le di más importancia, lo dejé ahí y me fui a la sala. Y ya otras veces no me decía nada. Era un hombre muy enamorado, no sé... y cuando me decía eso, *me daba risa*. Porque a otra chica que venía y también le agarraba la mano así... y bueno eso es todo lo que me ha pasado.

En el primer caso, me sentí avergonzada. Sentía asco, porque nunca me habían agarrado así, porque yo le intenté sacar la mano y me agarró más fuerte. Y como que la esposa se avergonzó también, no sé. Yo le saqué la mano. La esposa dijo que él no sabía... Y en cambio el otro que me fastidiaba... me decía cuántos hijos tengo, me preguntaba... no sé, *me causaba risa*. Ahí estuve varios meses trabajando. Hay días que se portaba bien, no me decía nada. Lo aguantaba porque yo lo dejaba en su butaca, y él tranquilo, no me daba problemas. A veces me decía... 'tú estás guapa niña', 'ay, gracias', le decía yo. Pero estaba en su butaca y no me daba problemas, era un hombre tranquilo.

La primera sí, cuando me agarró el pecho. El otro no tanto. Cuando me decía cosas, como 'qué bonita estás', para mí era más como un *halago*. [...] Cuando yo no podía, mi hija me reemplazaba. Y a ella le decía: 'nena, ¿tú tienes novio?'. Y otro día le decía: 'oye, nena, tú estás bien bonita, mira, yo tengo mi piso en Barcelona, tengo no sé qué...'. Y mi hija se reía, porque era un viejito. Y mi hija le decía: 'recuerde que tengo novio'; 'ya lo sé nena', le decía él. Y cuando llegaba su hija se ve que le decía: 'Mira, dice que tiene novio y no quiere casarse conmigo'. Y su hija le decía: 'ay, papá, ella tiene su novio, déjala'.

A mi esposo no le dije nada. No, porque como él tiene un carácter muy fuerte, y luego el día que se emborracha vaya a decirme algo; vaya a reaccionar mal.

El cas de la Lourdes

Trabajé durante un tiempo para un señor mayor, viudo. Tenía muchísimo dinero. Yo al abuelo lo he visto ponerse como loco, que se salía, *si no se contenía un poco, me mataba*. En la mesa me empezaba a hablar de sexo, se ponía a mi lado, y lo pasaba mal, ¡me asustaba! Y de paso te salen con que lo has provocado. Es tan indignante. [...] Él siempre hablaba cosas en la mesa a la hora de cenar, siempre *morboseaba*. Empezaba a contar las mujeres que había tenido, los sexos que había tenido. Era mayor, pero tenía fuerzas como para jorobar, se lo veía fuerte. ¡Eso me molestaba! Yo me paraba y me iba a la cocina, me ponía a hacer cualquier cosa para evitarlo. No lo escuchaba. No le tiraba mucha bola y él también se daba por entendido. Se sentaba a ver televisión y nada más.

[...] En una ocasión, él *me empezó a hablar de sexo y de cosas muy asquerosas... y parece que él se excitó delante mío*. Y me dijo que si podíamos ir [tener relaciones]... Me paré, me sonreí, y me fui. Y la cosa es que después yo pasé por delante de su habitación para ir a cerrar las puertas, y *me miró como lobo enjaulado, tenía la cara desencajada*. Yo decía 'éste me mata'. Y yo creo que fue porque no lo había complacido. El día que se puso cachondo y no tuvo dónde aliviarse, ese día sí sentí miedo, tuve muchísimo miedo. No había tampoco manera de evitarle que él me estuviera hablando tonteces. [...] Yo he sentido eso de no querer que un hombre te toque, y no sé qué cosa preferiría, a que te toque un hombre o que te mire con morbosidad cuando tú no quieres. Es terrible. [...] Un día llegué a enfermarme con una fiebre muy alta por mi riñón. Él se portó muy amable. Me trajo una leche a la cama. Pero cuando estuve muy dormida, *entró en mi habitación y con el bastón me levantó las colchas*. Ahí desperté, y dije '¿qué pasa?'. 'Nada, nada'.

En la empresa se molestaron. ¡De paso tú te vas y se enojan! La empresa pagaba muy bien. Por lo regular fines de semana te pagan al mes 400 €. Y ellos pagaban 600. El trabajo estaba bien pagado. '¿Y por qué te vas? ¿Pero, dónde vas a ganar esto? Pero si *todos los abuelos son así...*', me dijeron. *La empresa lo tomó como si fuera algo normal*. Todas las empresas son así. Lo toman como si fuera normal, 'es que son viejitos', dicen. Nunca he visto yo que lo tomen como lo grave que es. Lo normalizan. Incluso cuando te están explotando te dicen, 'mira, esto es lo que hay. Así se trabaja'.

[...] Es que ya nosotras como que lo tomamos a risa... Pero si le hubieras visto la cara de monstruo de aquella noche, no es para reírse. Imagínate que te ponga las manos encima. Tienen tal fuerza que te matan. Es que te matan. *Con la mirada yo ya estaba muerta, liquidada*, imagínate si me llega a tocar. No sé qué hubiera hecho si hubiera pasado algo... me hubiera encerrado en mi cuarto y hubiera llamado a la policía. [...] Cuando una persona te pone la mano encima así con una intención, ahí ya no. Lo verbal, hasta por ahí, pero eso otro ya no.

El cas de la María

Me estaba costando encontrar trabajo. Había poco trabajo. Y me metí a Internet. Me salió un trabajo que decía que necesitaban a alguien para cuidar una mujer mayor. Llegué allí. En un principio normal, solo me dijo que iba a hacer una prueba de 15 días para ver si yo era la persona idónea para quedarse con su madre; dijo que él no iba a vivir allí. Llegué, tenía mi habitación. ¡Y sorpresa! Él también vivía ahí. Y digo, 'se supone que usted no vivía aquí'. Y dice: 'bueno, es que yo tengo que estar aquí porque quiero ver si eres la persona idónea para mi madre, para ver si te acepta'. Y le digo 'normalmente las personas con las que yo trabajo siempre me aceptan, porque yo sé hacer mi trabajo... Pero bueno, no pasa nada, sólo que me parece un poco irregular. Eso no fue lo que me había dicho'. Él no me hizo contrato; era algo hablado. Era una prueba de 15 días. Me pagaba 900 euros. Para ese entonces yo necesitaba ese sueldo.

En el mail me pidió una foto. '¿Me puedes mandar una foto?'. 'Una foto, ¿para qué?', le dije. 'Es porque mi madre se asusta con las personas de color'. ¡Qué personaje! Bueno, puede ser eso. Puede ser que a su madre no le gusten las personas de color, pensé. Y se la envié. Una es inocente.

Él se portaba de manera normal, pero yo iba viendo de qué él siempre estaba en casa. Y él me iba contando que por ahí habían pasado varias chicas. '¿Y por qué ninguna se ha quedado?', le dije. 'No, es que no cumplían lo que yo exigía con respecto a mi madre, o no limpiaba bien o no trataba bien a mi madre'. Y un día me dice: 'Te voy a llevar a pasear'. Yo no veía que pasara nada raro, porque nunca me había dicho nada. Lo que sí conversábamos, porque él veía que podía conversar conmigo de muchas cosas, me preguntaba sobre mi país, sobre política.... podíamos conversar de todo. Pasaban los días y ya me trataba de manera más familiar. [...] Tenía dinero, pero a mí el dinero nunca me ha deslumbrado, porque también lo he tenido. Si llega a la vida de este señor una muchacha deslumbrable, ahí la sometía. [...] Llegado el décimo día, me invitó a salir por ahí. Le digo, 'No. Yo no me voy a ir de copitas con mi jefe'. Me dice, 'no

te preocupes, somos amigos'. Y digo 'no, hay que marcar las cosas como son. Cada uno en su sitio'. Y un día me dice, 'quiero caminar... que no me siento muy bien'. Yo le digo, 'que sepas tú que si pasa algo yo sé defenderme'. Yo siempre marcándole su sitio. Entonces cuando llegamos a la casa quiso invitarme a una copa. Digo, 'no es que yo no bebo'. 'A entonces lo hago solo'. 'Ah perfecto'. Y me fui con la señora a su habitación y me quedé arreglándola. Y vi que había bebido, y pensé, qué raro... En mi habitación había dos camas y la convencí a ella que viniera a mi habitación. Me pareció raro que él se pusiera a beber. Él se enojó, y al día siguiente ya estaba raro conmigo. ¡Había bebido! Estábamos comiendo con la señora, llega la tarde... y me dice. 'María, ven que tengo que mostrarte algo de tu país'. 'No', le digo, 'ya lo veré yo'. 'No, ¡ven ahora!'. Me llamaba con mucha urgencia. *Y empieza a quererme abrazar, a toquetearme...* y le digo 'tranquilito, que yo no voy a hacer cosas que están solo en tu cabeza. Así que cuidado conmigo'.

Y ahí fue que ya lo mandé al cuerno. Le enfrenté y ya está. 'Yo no vengo a trabajar para esto', le dije. 'Ya entiendo porque las otras no se han quedado. *Tú no estás buscando alguien que cuide de tu mama, tú estás buscando amantes, alguien que te quiera a ti.* Y eso no está bien'. 'No, que tú has malentendido mi posición...'. 'No, no, yo te he entendido bien. Vamos a hacer lo siguiente: 'me das mi dinero ya, o llamo a la policía y te acuso. Y como eres un personaje de la farándula, no te va a gustar que yo vaya a todos los sitios diciendo que tú andas cogiendo chicas para ir con menesteres. Me vas a pagar el billete de autobús de vuelta y todos contentos. Me da mucha pena por tu madre porque sé que la vas a mandar a una residencia, porque no vas a conseguir nada con nadie'. Se asustó y me gritó, '¡que tú no puedes hacerme esto!'. 'Va, perfecto'. Cogi el teléfono y ya estaba llamando a la policía, y como me cuadré, le dije, 'como me toques, vas a saber lo que es un puñetazo mio'. 'Ves recogiendo tus cosas que te vas en este momento', me dijo. 'Ya quiero ver el dinero en este momento; no ve voy hasta que no me des hasta el último centavo', le dije. Le dije que era capaz de ir a la prensa y denunciarlo públicamente. 'Llamo a la prensa si sigues diciendo tonterías', le dije. El tipo dijo que estaba loca... 'No', le digo. '¡Llamo a la prensa!'. Seguramente, con todas las que podía hacía lo mismo. [...] *Me dijo que me podía demandar por dejar a su madre tirada.* Y le dije, 'no, con todo lo que yo ahora mismo estoy pasando, llamo a la policía y digo lo que estás haciendo. Y te puedo demandar yo a ti, más no tú a mí. Si nos vamos de leyes, tú sabes que yo caída de la mata no soy'. Y así zanjamos el tema. Estaba que no sabía qué hacer. Me puso el dinero y ya. Todas las exigencias que le puse para irme las cumplió. Y le dije: 'Si me entero que sigues poniendo cosas en Internet, yo te delataré delante de todas las redes sociales las mierdas que estás haciendo'. Y he buscado, y se ve que tuvo miedo, y por lo menos en esas fechas no volvió a publicar nada para otra persona.

En algún momento sí que pensé en denunciarlo, pero al fin no lo hice. Ya cuando llegué a casa, ya no quise saber más del tema. Le mandé un mail diciéndole qué si pensaba denunciarme, que yo tenía testigos, para que no me hiciera alguna argucia legal. Le escribí diciéndole que yo había sido víctima de un acoso y se lo mandé tan detallado que no me dijo nunca más nada. Le dije que era una lástima que tuviera que buscarse personas así, que para esos menesteres había casas de putas donde podía ir y hacer lo que le diera la gana. Le dije que *su madre no se merecía que él tuviera relaciones sexuales a su costa*. Y que era muy triste que no pudiera ser cuidada por alguien que realmente la quisiera, sino que estaba utilizando a su madre para sus tonterías. Ella no se enteraba. Le dije que su madre no era un juguete y que estaría mejor cuidada en una residencia. Que no servía para que el señor siguiera con lo suyo.

En mi vida, me he enfrentado a cosas más difíciles que esas. En cuanto a lo legal, siempre estuve viendo de ver qué pasa si las cosas no van bien... mentalmente me iba preparando, estaba preparada para ese tema. Inconscientemente pensaba, si pasa esto, haré tal cosa. Con lo de la foto ya iba yo prevenida. Es raro que me pidan una foto. Me dice que me arregle para que la madre de él me vea bien. Que me pusiera un traje bonito, formal, para que él le diga a la mama, 'ésta es la persona que quiere venir a cuidarte' y qué se yo. [...] Yo siempre me he defendido de hombres. Sé golpear. Me sé defender. Entonces, pensé: 'no pasa nada'. Si éste se pasa, lo dejo con cuatro ruedas en el piso. No sabe a lo que se enfrenta. Aprendí a defenderme en mi país. Allí los hombres siempre golpean a las mujeres. Y mi padre vio la necesidad de que yo aprendiera a boxear, kárate... para defenderme de los hombres. Son muy machistas. Yo siempre he trabajado en la mecánica desde muy temprano. Mi padre se enfermó. Me tuve que encargar del taller de mi padre. Todo eran hombres. Y los cuadré a todos". [...] Pasar de la mecánica a limpiar pisos.... para mí fue un shock terrible. Me entró una depresión y todo. Pero con el paso del tiempo te vas dando cuenta de que la vida en España es la vida que quieres llevar. Aquí nadie te pone el cuchillo en la garganta para que le entregues el dinero, o estás presa de que te quiten la vida por dos reales.

El cas de la Verónica

Me quedé sin trabajo [había estado cuidando como interna una señora mayor durante tres meses]. Puse un anuncio en *Mil anuncios* a ver si sale algo: 'busco trabajo para cuidar bebés, personas mayores, limpieza, de interna o externa'. A los tres días me cae una llamada y me dice: 'he leído tu anuncio' —era un señor. Claro, yo contenta. Lo primero que preguntó fue si tenía papeles. Me dice: 'No importa, nosotros

te ayudamos'. Y me dice: 'Es para una familia con cinco niños'. 'Bueno, sí me interesa'. 'Pues vamos a concretar un día, y hacemos la entrevista', me dijo. El señor supuestamente era un abogado y a los dos días me llama y me dice: '¿puedes venir ahora a las 17.40h en tal calle y ahí te explico mejor de lo que vas a hacer'. Y le digo: 'sí, claro'. Yo estuve puntual a las 17.40h. Él estaba parado, y me dice: 'ven, vamos para acá. Tengo el coche aparcado acá, y de aquí nos iremos a mi despacho'. Él dijo que era abogado, pero era un señor gordo, dejado y mal vestido... de unos 40 años. Y digo, 'bueno'. Nada normal, pero bueno. Llegamos a su coche y me dice: 'estamos aquí a tres calles, pero el coche lo tengo que dejar cerca del despacho'. Me subí. El señor empezó a conducir y en eso que se mete en un parking. Yo pensé... será el parking del edificio, y se fue al segundo piso, al tercero y allí se queda. Y me dice: '¿te interesa el trabajo?'. Y digo, 'claro'. Y dice: 'Aquí vamos a hablar de tu trabajo'. Y le digo: 'discúlpeme, pero usted me dijo que era una entrevista en su despacho'. Y me dice: 'ya, pero en el despacho no puede ser, porque están los otros compañeros'. Luego me dice: '¿tú cuánto tiempo tienes de estar acá?'. 'Dos años'. 'Ah, ¿ya tienes papeles?'. Y digo: 'no'. 'Entonces, ¿estás en busca de tus papeles?'. Y le digo: 'No. Yo estoy en busca de un trabajo'. Y me dice: 'Mira, el trabajo es así. Es para hacer limpieza en casa. Los niños no están en todo el día y mi mujer trabaja. Solo estarías tú haciendo toda la casa, pero a la hora de la comida yo llegaría'. '¿O sea que le cocinaría a usted?', le dije. Y dice: 'No. No me cocinarías porque yo no como'. Y luego me dice: 'tu salario sería de 1200 €, pero si tú quieres que te haga un contrato te bajaríamos a 900 por la Seguridad Social y todo esto'.

Y me dice, así descaradamente: *'pero en el contrato vamos a incluir unos acuerdos: que los días que yo llegue a tales horas, tú te tendrás que acostar conmigo*. Y te subiría el salario a 1750 €'. Yo me quede así, y le digo: *'mire señor, yo busco un trabajo decente, yo no busco trabajo de prostituta'*. Y me dice: 'sí, sí, todas las de tu clase —me quiso decir, las indocumentadas— dicen lo mismo y luego acaban accediendo'. Y le digo: 'conmigo se equivoca'. Y me dice: 'no te hagas de santa que todas ustedes vienen por esto. Yo te hago el contrato, te pago bien, pero tú tienes que hacer esto, esto y esto como lo hacía la otra chica'. Todito me dijo. *Me dijo unas guarrerías ahí mismo*. Y le digo: 'mire señor, discúlpeme, pero yo no estoy para aguantar ni sus insultos, ni su falta de respeto. Yo busco un trabajo decente. Y me dice: 'La última chica que yo tuve lo hacía'. 'Y pues, ¿por qué no se quedó con ella?'. 'No, es que ella se volvió para su país'. 'Pues será otra, pero yo no. Yo esas cosas no las hago'. Y me dice: 'Si lo tomas, tú vas a estar bien, no te va a faltar nada'. Y digo: 'No, no, lo siento mucho'. *Cuando somos sin papeles, piensan que solo por eso nos van a comprar*. 'Bueno, entonces tú misma', pero, me dijo: 'una cosa te voy a decir: si tú dices mi nombre o me denuncias te va a ir peor, porque yo soy abogado'. Me dijo que si intentaba denunciarlo la que saldría perdiendo era yo, que él tenía todas las de ganar y que yo iba a ser deportada.

Me bajé y me salí de ahí, y me fui corriendo. [...] Me dio miedo, me dio impotencia. Sentí una cosa fea que a una la traten así. Solo porque uno tiene necesidad [llora]. Yo salí llorando y digo, 'pero, ¿yo qué hago aquí?'. Cogí el metro, me sentía mal, las manos me temblaban. Hasta el día de hoy, yo siento un asco, siento un repudio, no sé cómo decirlo... asqueroso. Yo nunca pensé que me iba a pasar una porquería de esas. Pero ya pensando, ese hombre me pudo haber hecho quién sabe qué cosa, matarme, dejarme tirada por ahí... ¡Dios mío!

Ahora, me da miedo, cuando me llaman hombres, siempre digo que tengo trabajo, aunque no tenga, porque si eso me pasó con ese señor, ¿qué otra cosa me puede pasar? [...] Tengo miedo de que pueda volver a pasar. Me han llamado..., pero yo ya no me atrevo a ir sola. Prefiero decir que tengo trabajo a exponerme a quien sabe qué. Porque ese día no paso más, pero otro día puede pasar. Y yo tengo dos hijos, y prefiero esperar algo seguro. Hasta borré el anuncio. *Yo necesito un trabajo, pero yo no vengo a exponer mi vida con quien sabe qué.* Trabajar con un hombre, yo siento miedo, desconfianza. Yo cuidar un señor, no lo voy a hacer. *En lo personal me da terror que alguien me llame.*

Els casos de la Jacinta; la Laila; i la Rosa María

Jacinta

Eso me asustó, porque yo tengo marido. Está en mi país, pero tengo marido.

Me parecía muy extraño que el señor donde voy a limpiar salía en albornoz de la ducha, se paraba delante de mí y se lo abría. Me enseñaba 'eso'. Yo lo miré la primera vez, pero me fui corriendo a limpiar otra habitación. Otro día, otra vez salió en pelotas, pero cuando ya escuché sus pasos me fui para la cocina.

Laila

Ahora tengo miedo que me tachen de «puta», ni siquiera paso por esa calle ni por ninguna cerca.

Rosa María

Yo estaba limpiando subida en una escalera, y ¿vas a creer que el yayo que cuidaba sentado en su silla de ruedas se acercó hasta donde yo estaba y me metió la mano en la nalga? Me asusté tanto que casi me caigo.

Desde ese día empecé a buscar otro trabajo y gracias a Dios me salió otro con una yayita, así que nunca más cogeré otro trabajo con señores.

El cas de la Farah

Temprano voy para limpiar, fregar el suelo... Un día el dueño me preguntó si estaba casada y me pide que le cuente de mí; me cuenta que está separado de su esposa, que tiene dos hijos, que la hija está casada y el hijo no. *Y me dice que busca una chica para casarse.* Es muy mayor. Tiene 58 o 59 años. Y después, yo le digo que no puedo casarme con hombre que tiene antes problemas, que está divorciado y con hijos. El tercer día que fui me tocó. *‘¿Quieres besos?’*. Yo dije: ‘no quiero’. Y le empujo. Le digo que yo no puedo lo que quiere él. Él quería más. A la mañana siguiente me llamó para decirme que ‘no vuelva al trabajo’, ‘cuando llamar, tú vuelves al trabajo’, me dijo. Pero no me llamó más.

Allí trabajé una semana y tres días. Trabajaba tres días a la semana, cuatro horas diarias. Me pagaba 7 € la hora. Un día el señor me invita a tomar un café, para hablar de otras cosas —me dice—, fuera del trabajo. *Me dijo de ir a un sitio [un hotel] fuera de Barcelona, en autobús.* Cada día me llamaba por teléfono. Tuve que dejar el trabajo. Él no llamó más.

Tengo miedo. No tengo confianza en nadie. Hombres... *todos los hombres quieren para sexual...* para joder con una mujer. Nada más. Me siento muy mal. No respetan nada, no respetan pañuelo, ni religión, ni mujer casada o soltera, ni Dios. No tienen miedo con Alá.

Los hombres del mundo, todos igual. En Marruecos trabajaba en una empresa de coches, montando cables. Dentro de la empresa todos respetan por miedo a que los echen. No dicen palabras a las mujeres; respetan para trabajar. Pero en la calle no respetan tampoco. Dicen cosas fuertes del amor... Yo no escucho nada y sigo.

[...] Yo quiero ir [a Marruecos], pero la gente de aquí dice que mejor aquí. Mis paisanos aquí dicen que mejor aquí... también mi familia de aquí en España, mi tía y su marido, dicen aquí mejor. Cuando trabajar, bien, pero si no trabajar... Aquí no familia, ni nada. Solo la tía. Yo no quiero quedar, sin trabajo no. Vine a España para trabajar, conocer un hombre que casar. [...] Los hombres quieren mujeres limpias. No quieren enfermedades, por eso buscan mujeres que no tienen relación con muchos hombres.

El cas de la Uhma

Durante unos meses, el hombre se pasaba haciéndome propuestas de matrimonio, a las que yo en un principio reaccionaba con sentido del humor, pero de tanto decirme, empecé a sentirme mal, así que le comenté a su amigo, el señor que me contrató. Desde entonces, este amigo se lo lleva a la piscina antes

de que yo llegue. El viejo tiene mucha energía. Va a nadar y cuando sale se va a jugar dominó y a las cartas con unos amigos del casal. Yo tengo que ir a recogerlo, pero ya no me dice nada. Lo mejor fue que yo no pasara tiempo sola con él. Así, puedo cocinar, limpiar y estar tranquila hasta que llega el momento de ir a recogerlo. Trato de no tener mucho contacto con él.

No podía dejar este trabajo, porque si no: ¿quién cuida de mi hijo?, ¿quién paga el piso y los gastos?

El cas de la Francisca

Yo de inicio, con su manera de hablar yo no me sentía cómoda. Empezaba a hablar de cosas sexuales y me decía: 'Yo cuando era joven, a las mujeres les hacía sentir muy bien, y ahora que ya no puedo porque ya no me funciona, *yo con la lengua hago milagros*'. Inmediatamente se lo dije a su hija. Y se supone que habló con él y le dijo que me estaba faltando al respeto y que tratara de no decirme esas cosas. Él comienza a hablar y me dice: '¿cómo es que tú una chica tan guapa y no tienes novio? Yo si tuviera tu edad, es que te haría...'. Y empieza a decir cosas. Y yo le digo: 'para'. Le corto el tema y le hablo de otra cosa. Lo hago así con energía. [...] Últimamente cuando lo ducho me dice: 'Ay, si tú hubieras hecho esto joven, porque ahora no puedo hacer nada'. *'¡Es qué si antes me hubieras tocado ahí, uhh, se hubiera parado inmediatamente!*'. Y ese tipo de comentarios así... no sé, es que no quiero a veces ni jalarlo [cogerlo]. *'Dame un beso en la boca'*, me dice. '¿Y por qué te voy a dar besos en la boca?'. *'Porque sueño con esos labios'*. 'A ver, me estás faltando el respeto. ¿Por qué me dices eso? Sabes que no te lo voy a dar'. 'Es que tú eres tonta. No sabes todo lo que yo te puedo dar'. Incluso empieza a decir cosas como ofreciendo prácticamente dinero.

Hasta me ha ofrecido casarme con él. Dice qué por ayudarme, qué para mejorar mi situación, que no sea tonta, que así traería yo a mis hijos... Si esa fuera la salida yo hace mucho ya me hubiera casado. De hecho, antes ya me había pasado algo parecido. En ese tiempo, yo cuidaba a un señor mayor y lo llevaba al casal de personas mayores. Él también me ofreció de casarme con él para arreglar mis papeles. Si me gustara el dinero fácil, es que no me hubiera venido a España a trabajar. En Honduras mismo se puede hacer.

[...] Un fin de semana que fui a cuidarlo por la mañana, lo encontré tirado en el piso. Se había caído, estaba en el suelo. Y me dice: 'Necesito que estés aquí conmigo, que te quedes a dormir acá'. Me insiste con eso de manera agobiante, A veces incluso pienso que se cae a propósito, a veces, me deja mucho que pensar. Y bueno, esa noche acepté. Aquella noche me quedé porque no podía ni moverse. Se había hecho daño en la

rodilla de tanto hacer el esfuerzo por levantarse. Les dije a los hijos que yo misma iba a conseguir otra persona para que se quedara por la noche, porque yo no podía. Se lo dije a una persona del colectivo [asociación] y fue. Y ahora él está que no necesita a nadie. Quiere que sea yo la que me quede. Tengo pendiente hablarlo con sus hijos; yo siento eso como una cierta presión. [...] Ahora que esta la chica dice: 'esta no me sirve para nada, ésta viene a ganarse aquí el dinero de la nada, no hace nada; yo me levanto solo y no la necesito'. Le tiene la queja de que va se sienta y ni siquiera le saca plástica. Yo sí le platico, y él me canta, porque es murciano y le gusta mucho cantar... Entonces, yo le digo: '¿cómo me dices a mí que venga a quedarme, si tienes a alguien aquí y dices que no te sirve de nada?'. 'No, es que yo quiero que tú estés aquí, para que tú no pases frío, para que no te levantes de mañana. [...] Yo no te voy a hacer nada. Yo na más puedo pasar de darte un beso y ya está. Tú eres tonta, pagas la habitación porque quieres. Si puedes dormir aquí y te ahorras la habitación'. Yo le digo: 'No, no puedo. Tengo otro trabajo y rento mi habitación y estoy muy bien así'.

Si él cambiara y que yo realmente sintiera que no hay un interés sexual en lo que él me ofrece... porque él me ofrece que me vaya a su casa, que no pague habitación, que deje el otro trabajo, que yo puedo salir mis tardes a hacer lo que yo quiera... es el trabajo deseado de todas. Él me lo ofrece.

Cuando me pregunta de novios, como no quiero hablar nada de mi vida personal, le digo, 'no, no tengo'. Y dice: '¡es que qué tontos que están, qué ciegos!'. [...] Hace poco le comenté que iba a salir con un chico. '*El día que tengas novio seguro que te olvidarás de mí para siempre*', me dice. Le digo: 'No, yo hago mi trabajo. Yo te cuidaré el tiempo que tú quieras'. 'No, pero ya no existiré para ti'. Cuando yo le comenté eso, y vi la forma en que se puso, pensé: '¡Pero si yo puedo tener novio! No tengo porque darle explicaciones'. Es una situación bastante incómoda. Incluso sus hijos lo han notado, y yo le digo a ellos, a mí me da vergüenza que tome esas actitudes. [...] Él me dice que soy la única que se preocupa de él. 'A ver, espera —le digo. A mí tus hijos me pagan y me contrataron para eso. No es que yo venga aquí de gratis. Me pagan para eso. Yo soy la chica que te cuida, pero no te vayas más de eso'. 'Pero aquí te queremos como de nuestra familia', me dice.

[...] A mí no me gusta que me diga esas cosas. No me gusta. No sé si es acoso. Acoso sería cuando una persona te presiona para tener una relación con él. Y el yayo directamente no me está presionando. [...] A veces sí que he sentido que le voy a dar un beso aquí [en la mejilla] y me acerca la boca. Y eso me da... no sé. Y ya le reclamo. Y me dice que me quiere como a una hija. 'Pero a una hija no le haces esto'. Hace poco, me quedé ahí para no ir a casa, antes del siguiente trabajo. 'Acuéstate en mi cama'.

‘¿Y porque me voy a acostar en tu cama? Me voy a acostar en la otra habitación que es donde duerme la otra chica’. Entonces ya lo noté yo que estaba molesto porque no me acosté en la cama de él. Son situaciones en que no me siento bien. *Es que yo no sé si es acoso, si es otra cosa, pero es muy incómodo.*

El hijo de inicio cuando le conté esto me dice: ‘Te daré un consejo. Nunca le aceptes nada. Es que aquí vino una chica que estuvo dos días y se fue sin decir nada. No quiso decir nada, el motivo ni nada. Luego él dijo que la chica le había robado. No sabemos qué pasó. Sólo te estoy advirtiéndote a ti para que no le aceptes regalos a él, por cualquier problema que se pueda dar después. Te lo digo para que veas como es él’. Me imagino que empezaría quizás a acosarla, pensando que porque le compró algo ella iba acceder a cosas, eso es lo que se me viene a la mente.

Cuando llegué aquí a todo decía que sí. Por el miedo. El miedo de que no tengo adónde ir, no tengo papeles, no tengo trabajo...

